

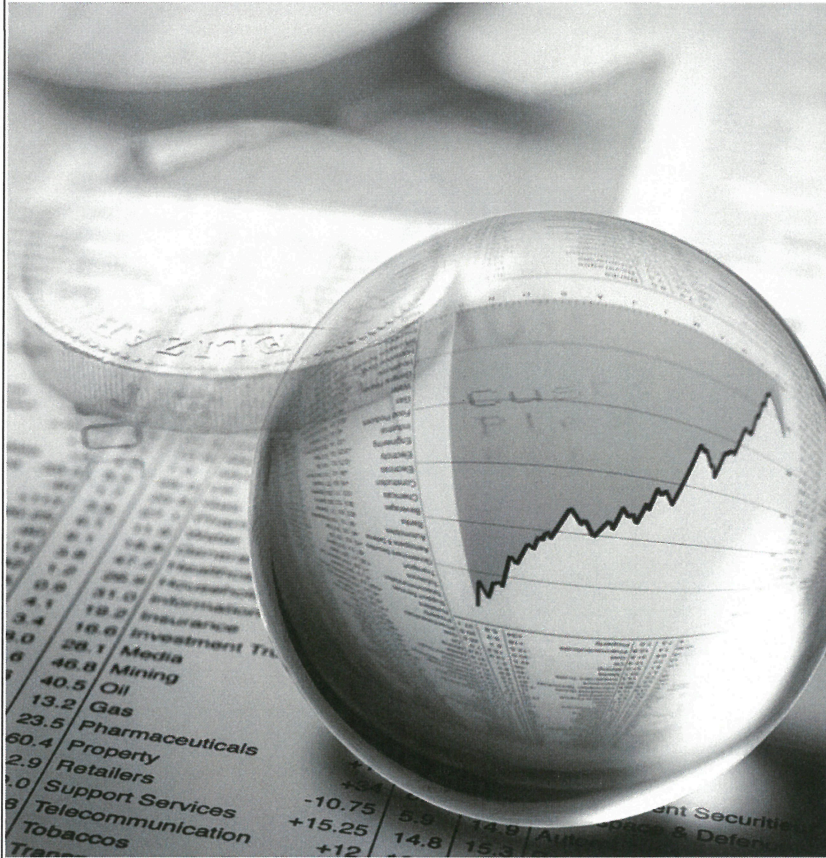

ÁLLAMI
SZÁMVEVŐSZÉK

ELEMZÉSE

A pénzügyi élet
rendbetételére minden
korban a most a legjobb
időpont.

ELEMZÉS

**Elemzés a 2015. évi költségvetési
folyamatok makrogazdasági
összefüggéseiről, a zárszámadás
ellenőrzése kapcsán**

ENGEDÉLYEZŐ:

Domokos László elnök
ÁLLAMI
SZÁMVEVŐSZÉK
ELNÖK

Szerkesztő:

KOVÁTS T. BALÁZS projektvezető

Az elemzés elkészítését felügyelte:

PETŐ KRISZTINA felügyeleti vezető

Készítették:

KEREKES GÁBOR számvevő főtanácsos

TERLECZKYNÉ DR. EISELE EDIT számvevő

PROF. DR. BÁGER GUSZTÁV tudományos tanácsadó

Az Elemzés
az interneten
a www.asz.hu
oldalon
olvasható.

Kiadja az Állami Számvevőszék

TARTALOMJEGYZÉK

▶	VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ.....	5
▶	1. A TANULMÁNY CÉLJA ÉS MÓDSZERE.....	8
▶	2. A KÖLTSÉGVETÉSI FOLYAMATOK NEMZETKÖZI ÉS HAZAI MAKROGAZDASÁGI KÖRNYEZETE	9
	2.1. A külső feltételek javulása	10
	2.2. A gazdasági növekedés új jellemző vonásai	13
	— 2.2.1. A beruházások alakulása	19
	— 2.2.2. Fogyasztás, lakossági jövedelem	21
	— 2.2.3. Foglalkoztatottság	25
	— 2.2.4. Inflációs folyamatok	28
	2.3. A központi intézkedések hatása	31
	— 2.3.1. Növekedési Hitelprogram.....	31
	— 2.3.2. A Munkahelyvédelmi Akcióterv	31
	— 2.3.3. Startmunka-program.....	32
	— 2.3.4. A 2015. évi költségvetés teljesülésének elősegítése	34
▶	3. A KÖLTSÉGVETÉSI FOLYAMATOK ELEMZÉSE	36
	3.1. A központi alrendszer pénzforgalmi szemléletű hiányának alakulását befolyásoló tényezők.....	36
	— 3.1.1. A centralizációs és újraelosztási arányok alakulása.....	36
	— 3.1.2. A bevételek teljesülése	39
	— 3.1.3. A kiadások teljesülése	45
	— 3.1.4. A központi tartalékok felhasználása	50
	3.2. A helyi önkormányzatok költségvetésének fő jellemző vonásai	51
	— 3.2.1. A helyi önkormányzatok bevételeinek teljesülése	51
	— 3.2.2. A helyi önkormányzatok kiadásainak teljesülése	53
▶	4. AZ ESA/EDP EGYENLEG ALAKULÁSA	55
▶	5. AZ ÁLLAMADÓSSÁG ALAKULÁSA	57
	5.1. A GDP-arányos államadósság alakulása	57
	5.2. A központi költségvetés adóssága szerkezetének alakulása	58

5.3. A Stabilitási törvény szerinti adósságműtató alakulása	61
▶ FÜGGELÉK	62
▶ MELLÉKLET	63

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

2015-ben a költségvetési folyamatok fontos jellemzője, hogy az államháztartás uniós módszertan szerint számított (ESA) hiánya a rendszerváltás utáni legalacsonyabb szintre, a GDP 2%-ára csökkent. Ezt a teljesítményt elsősorban a makrogazdasági folyamatok vártnál kedvezőbb alakulásából származó adóbevételi többletek tették lehetővé.

2015-ben a magyar gazdaság GDP növekedése 2,9% volt, 0,4 százalékponttal magasabb, mint a költségvetéshez alapul vett 2,5%-os előrejelzés. A növekedési ütem meghaladta az európai unió 2%-os, az eurózóna 1,6%-os növekedését, azon belül a német gazdaság 1,5%-os teljesítményét, és így Magyarország az előző évhez hasonlóan konvergálni tudott az Európai Unió fejlettségi szintjéhez.

A gazdasági növekedés tényezőit a felhasználási oldalon vizsgálva megállapítható, hogy a legjelentősebb változás 2015-ben a belső keresleti tényezők szerepének meghatározóvá válása. A háztartások fogyasztási kiadása 3,1%-kal, a közösségi fogyasztási kiadás 0,6%-kal, a bruttó állóeszköz-felhalmozás pedig 1,9%-kal nőtt. A magánfogyasztás 2,6%-os emelkedését elősegítette az alacsony infláció, a minimálbér inflációt meghaladó növekedése és a közsféra életpálya modelljeinek folytatódása. A beruházások viszonylag alacsony növekedési ütemét a korábbi nagyarányú feldolgozóipari beruházások befejezése, a vártnál kisebb mezőgazdasági beruházások és a lakásberuházások visszafogott mértéke magyarázza.

A gazdasági növekedést elősegítette, hogy a magyar vállalatok kihasználták az élénkülő külpiaci kereslet lehetőségeit: 2015-ben az export volumene – a tervezett 6,9%-ot meghaladó mértékben – 8,4%-kal, ugyanakkor az import volumene pedig 7,8%-kal növekedett. A belföldi felhasználás növekedése ellenére sem romlottak, sőt javultak nemzetközi pozícióink: a külső finanszírozási képesség 2015-ben 8,8% volt, 0,5 százalékponttal magasabb az előző évinél. A többi kiemelt mutató is jellemzően csökkenő sérülékenységet jelez: a nettó és bruttó finanszírozási igény, a nettó külső adósság és az államadósság devizaaránya is tovább mérséklődött. A tartalékmegfelelés szintje – a devizatartalék csökkenése ellenére – továbbra is jelentősen meghaladta a rövid távú külső adósság szintjét.

A GDP változásához való hozzájárulás termelési oldali elemzése alapján megállapítható, hogy a növekedéshez a mezőgazdaság kivételével mindegyik nemzetgazdasági ág hozzájárult.

A gazdasági növekedés hatására a 2015. évben jelentősen, 2,7%-kal tovább nőtt a foglalkoztatottak száma, a munkanélküliségi ráta 6,8%-ra csökkent. A foglalkoztatottság bővüléséhez a hazai elsődleges munkaerőpiac 62 ezer fővel, a közfoglalkoztatottak száma 37 ezer fővel, a külföldi telephelyen dolgozóké pedig 11 ezer fővel járult hozzá.

A 2014. évi 0,2%-os csökkenés után 2015-ben a fogyasztói árak átlagosan 0,1%-kal mérséklődtek. Ennek általános okai között az alacsony inflációs környezet, az importált infláció alacsony szintje, az alacsony olajárak és a kihasználatlan termelési kapacitások említhetők.

A gazdasági folyamatokat segítő központi intézkedések közül a Növekedési Hitelprogram 2013-2015-ben összesen 1,7 százalékponttal járulhatott hozzá a GDP növekedéséhez. A Munkahelyvédelmi Akcióterv keretében a 2015. évben igénybe vett adókedvezmények összege 8,7%-kal haladta meg a 2014. évit. A Startmunka-programban a 253,7 milliárd forint kifizetés 12,5 százalékponttal haladta meg az egy évvel korábbi közfoglalkoztatási igények kielégítését.

A centralizációs arány Magyarországon 2015-ben tovább nőtt a kormányzati szektor bevételei között megjelenő EU források egyre magasabb összege, valamint az adóterhelés növekedésének hatására és 3,7 százalékponttal haladta meg az EU országok 45%-os arányát. Az újraelosztási arányokat tekintve, Magyarország 2015. évben 3,3 százalékponttal haladta meg a 28 európai ország 47,4%-os arányát.

A szintén növekvő centralizációs aránnyal összefüggésben a központi költségvetés adó- és adójellegű bevételei 7,8%-kal nőttek. A növekedés a gazdálkodó szervezetek befizetésének 14,9%-os, a fogyasztáshoz kapcsolódó adók 6%-os és a lakosság befizetéseinek 7%-os emelkedéséből adódott. A gazdasági szervezetek befizetéseinek között kiemelkedően magas társasági adó többletet az adóelkerülési intézkedések hatása, egyedi tranzakciókból származó többletbevételek, illetve a növekedési adóhitel bevezetése okozhatta.

A költségvetés kiadási szerkezetében az állami működés részarányának 2012. év óta tartó növekedése 2015. évben megállt, és 1%-os részarány csökkenés tapasztalható, ami döntően a pénzügyi és költségvetési tevékenységek és szolgáltatások részarány csökkenésének köszönhető. Figyelemre méltó az is, hogy a jóléti funkciók aránya 1,1 százalékponttal nőtt, az oktatás és az egészségügy aránya emelkedett, ugyanakkor a társadalombiztosítási szolgáltatások részarányának csökkenése folytatódott. Az oktatás esetében a felsőfokú és az egyéb oktatásra fordított kiadások részaránya, az egészségügy területén a kórházi tevékenységek és szolgáltatások kiadásainak részaránya nőtt.

Az adósságkezelés kiadásainak aránya az alacsony kamatkörnyezet és a GDP-hez mért csökkenő államadósság eredményeként 2015-ben 7,1%-ra csökkent a 2013-2014 évek 8,6%, illetve 8,7%-os értékével szemben.

A helyi önkormányzatok 2015-ben a GDP 8,4%-ának a felhasználásáról döntöttek. A bevételek az előző évinél 5,6%-kal voltak magasabbak, a kiadások pedig 8,7%-kal nőttek. Költségvetési egyenlegük pozitív volt, ami az államháztartás hiányát csökkentette.

A GDP-arányos bruttó államadósság a 2015 év végére 75,3%-ra csökkent szemben a tervezett 74,9%-kal és a 2014. év végi 76,2%-kal. Az adósságráta e kedvező változását

a nominális GDP növekedése (4,7%), a kormányzati szektor pozitív elsődleges egyenlege (1,6%), valamint a kamatkiadás és kamatbevétel javuló egyenlege tette lehetővé. Az adósságráta csökkenése mellett jelentős változás a központi költségvetés adósság-szerkezetének változása is. 2015 végére a devizaadósság aránya 31,3%-ra (6,2 százalékponttal) csökkent az előző évhez képest. A devizaadósság arányának változásában jelentős szerepet játszott az MNB 2014 tavaszán elindított önfinanszírozási programja, amely az intézményi befektetők likviditás-többletét az állampapír felé terelte, és ezáltal az ország külső sérülékenységét nagymértékben csökkentette.

1. A TANULMÁNY CÉLJA ÉS MÓDSZERE

A 2015. évi központi költségvetés végrehajtásának ellenőrzéséről szóló ÁSZ jelentés (továbbiakban: Jelentés) elsősorban arra helyezi a hangsúlyt, hogy a központi költségvetés bevételi és kiadási előirányzatainak teljesítése, az ezekkel való gazdálkodás megfelelt-e a jogszabályi előírásoknak, hogy a törvényjavaslat valósághűen mutatja-e be a költségvetés végrehajtására vonatkozó pénzügyi adatokat, információkat. Kitér arra is, hogy a költségvetés végrehajtásáról készített törvényjavaslat tartalma, szerkezete megfelel-e a törvényi előírásoknak, hogy az Alaptörvény és a Stabilitási törvény államadóságra vonatkozó előírásai érvényesültek-e.

Az országgyűlési képviselők és a szakmai közvélemény részéről nemcsak az a kérdés fogalmazódik meg, hogy a költségvetés végrehajtásáról szóló számok megbízhatóak-e, hanem az is, hogy 2015-ben

- ▶ a bevételek alakulását milyen gazdasági tényezők alakították;
- ▶ a költségvetési kiadások milyen gazdasági, társadalmi változásokat eredményeztek;
- ▶ a költségvetési egyenleg milyen összefüggések eredményeként alakult ki.

Az idén harmadik alkalommal – az ÁSZ tanácsadó szerepével összhangban – jelen tanulmány ezekre a kérdésekre keresi a választ, természetesen nem a teljesség igényével. A tanulmány készítése során felhasználtuk a zárszámadás ellenőrzése során bekért adatokat. Törekedtünk arra, hogy a Jelentésben és a tanulmányban felhasznált adatok összhangban legyenek. Az adatok kisebb mértékű eltérése abból adódhat, hogy egyes részletes elemzéseket a zárszámadási törvényjavaslat egy korábbi tervezetében szereplő adatok alapján tudtunk csak elvégezni. Ugyanakkor a tanulmány elkészítéséhez hazai (MNB, KSH) és nemzetközi (Eurostat) szervezetek által készített tanulmányokat, statisztikai adatokat is felhasználtunk. A gazdasági, társadalmi összefüggések bemutatása érdekében az elemzés nem szorítkozik egyetlen év adataira, hanem igyekeztünk a középtávon jelentkező tendenciákra is felhívni a figyelmet. A tanulmány, az összehasonlíthatóság és a könnyebb követhetőség érdekében az előző évek során azonos témában kiadott tanulmányok szerkezetét követve készült el.

A tanulmány a közgazdasági elemzés eszközeivel készült, ezért a bemutatott összefüggések nem tekinthetők az Állami Számvevőszék ellenőrzési megállapításainak, azok a tanulmány szerzőinek véleményét tükrözik.

Abban a reményben adjuk át az Országgyűlés részére e tanulmányt, hogy a költségvetési folyamatok és az arra ható makrogazdasági tényezők bemutatásával hozzá tudunk járulni a jó kormányzáshoz, vagyis ahhoz, hogy az Országgyűlés költségvetési ügyekben minél szélesebb körű információkra alapozott döntéseket hozzon.

2. A KÖLTSÉGVETÉSI FOLYAMATOK NEMZETKÖZI ÉS HAZAI MAKROGAZDASÁGI KÖRNYEZETE

A költségvetés bevételeire és kiadásaira, az államháztartási egyensúlyra, valamint az adósság alakulására jelentős hatást gyakorló makrogazdasági folyamatok összefoglaló jellegű áttekintéséhez a legfontosabb indikátorokat az **1. táblázat** tartalmazza. Az adatgyűjtés 2016. június 30-án zárult le.

1. táblázat

A főbb makrogazdasági mutatók alakulása

Megnevezés	2012. tény	2013. tény	2014. tény*	2015. tervek	2015. tény*
A növekedés és forrásai: százalékos változás változatlan áron					
GDP növekedése	-1,7	1,5	3,7	2,5	2,9
Belföldi felhasználás	-3,5	1,2	4,2	2,1	1,9
Háztartások fogyasztása	-1,7	0,2	1,5	2,1	2,6
Ebből: háztartások fogyasztási kiadása	-1,7	0,1	1,8	2,6	3,1
Közösségi fogyasztási kiadás	0,1	5,0	5,8	-2,0	0,6
Bruttó állóeszköz-felhalmozás	-3,8	5,2	11,2	4,3	1,9
Export	2,0	5,0	7,6	6,9	8,4
Import	0,1	4,8	8,5	7,0	7,8
Pénzügyi egyensúly mutatói: a GDP %-ában					
Államháztartás egyenlege (pénzfor-galmi)	-1,8	-2,8	-2,2	-2,8**	-3,6
Kormányzati szektor egyenlege (EDP)	-2,3	-2,6	-2,3	-2,4	-2,0
Bruttó államadósság (EDP)	78,3	76,8	76,2	74,9	75,3
Folyó fizetési mérleg egyenlege	1,9	4,1	2,0	4,9	4,4

Forrás: KSH, MNB, NGM

*A GDP tételek, illetve a fizetési mérleg adatok ESA'2010 módszertan alapján készültek.

**2015. évi törvényi módosított előirányzat.

A költségvetési folyamatok szempontjából az indikátorok többsége javuló, illetve kedvező makrogazdasági környezetről tájékoztat. Ennek legfontosabb alakító tényezői a következők voltak:

- ▶ a külső gazdasági feltételek javulása;
- ▶ a növekedés szerkezetének kiegyensúlyozottabbá válása;
- ▶ a kormányzati intézkedések gazdasági hatásai, és
- ▶ a gazdasági szereplők pozitív várakozásai.

2.1. A külső feltételek javulása

A globális gazdaság GDP növekedési teljesítménye 2015-ben – a 2014. évi 3,4%-os bővülés után – 3,1%-kal nőtt. A globális élenkűlés lassulására a kőolaj alacsony ára mellett elsősorban a felzárkózó és a fejlődő ország-csoport lassuló növekedése volt háttással. A növekedés a fejlett országokban az előző évinél (1,8%) kismértékben nagyobb (1,9%) volt, miközben a felzárkózó és fejlődő országok az előző évinél kisebb (4,6% helyett 4%) teljesítményt értek el.

A fejlett országok közül az Egyesült Államok gazdasági növekedése (2,4%) megegyezett az előző évivel, és annak ütemét csak Spanyolország (2,6%) és az ún. egyéb fejlett országok (2,5%) teljesítményének bővülése haladta meg. A fejlett ország-csoport teljesítményéhez jelentősen hozzájárult – a magyar gazdaság számára különösen fontos – euró-zóna GDP növekedési ütemének 1,6 százalékpontos emelkedése, jóllehet az euró-zóna növekedése továbbra is visszafogott volt. Ezen belül Németország a 2014. évi 1,6%-hoz közel álló 1,5%-os növekedést ért el.

A felzárkózó és fejlődő ország-csoporton belül 2015-ben nagymértékben csökkent Oroszország növekedési teljesítménye: a 2014. évi 0,6%-ról -3,7%-ra. A csoportban Kína GDP növekedése 7,4%-ról 6,9%-ra csökkent, ugyanakkor Indiáé 7,2%-ról 7,3%-ra nőtt. Latin-Amerikában és a Karib-tengeri övezetben a GDP teljesítmény a 2014. évi 1,3%-ról -0,1%-ra, benne Brazíliaé pedig 1,3%-ról -3,8%-ra mérséklődött.

A globális növekedést 2015-ben befolyásoló tényezők között – az IMF értékelése szerint – olyan közép- és hosszú távú trendek is meghatározó szerepet játszottak, mint a lakosság elöregedése és a csökkenő potenciális növekedés¹, a globális sokkok, és több ország esetében a specifikus, illetve regionális tényezők (például a geopolitikai feszültségek, a válságkezelés hatásai és az árfolyam-ingadozások az alkalmazott monetáris politikával összefüggésben). E trendek és tényezők 2015-ben és középtávon eltérő hatásokkal jártak, illetve járnak a különböző ország-csoportok esetében.

Az elmúlt évben az euró-övezet számára továbbra is jelentős erőfeszítést igényelt az olyan feladatok megoldása, mint a strukturális problémák, a magas adósság és a munkanélküliség, továbbá az a körülmény, hogy csak lassan indult el a bizalmi indexek javulása.

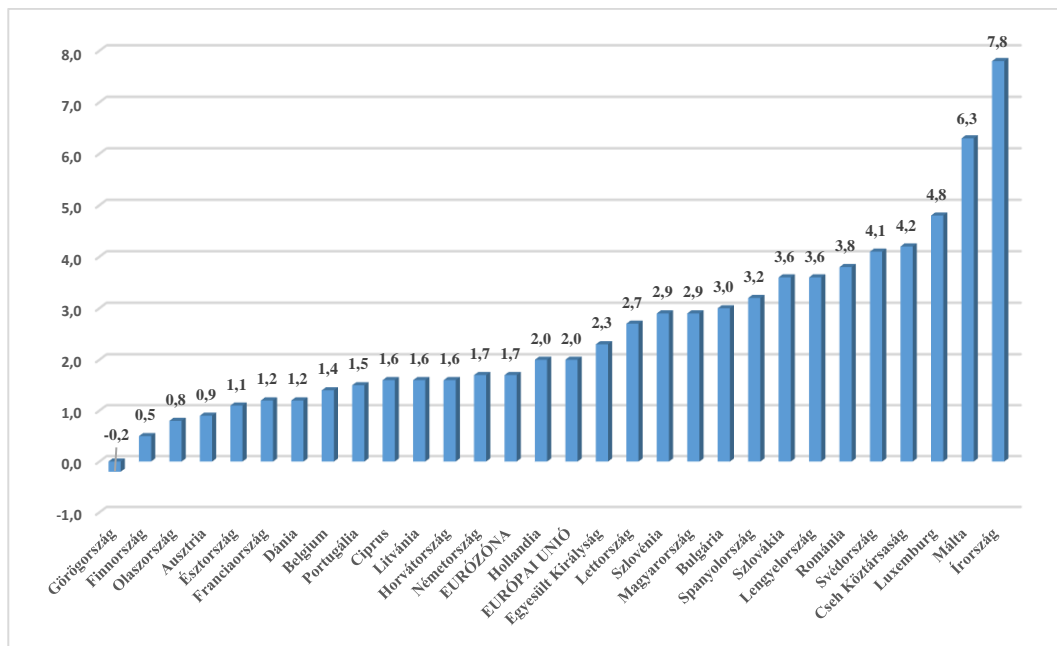
A globális GDP növekedési környezetében Magyarország 2015. évi 2,9%-os teljesítménye az átlagos globális növekedéshez (3,1%) hasonló volt. A magyar növekedési ütem meghaladta a világgazdasági régiók közül a fejlett ország-csoport (1,9%) az Európai Unió (2%), Latin-Amerika és a Karib-tengeri Térség (-0,1%), a Közel-Kelet és Észak-Afrika (2,3%), valamint a Független Államok Közössége (-2,8%) növekedési ütemét.

¹ Potenciális növekedés: a hosszú távon fenntartató növekedés, mivel átmeneti tényezők a potenciális fölé is emelhetik a növekedést.

Az Európai Unióban Magyarország a 11. legjobb növekedési teljesítményt érte el (1. ábra).

1. ábra

Gazdasági növekedés az Európai Unióban (%)

Forrás: KSH, Eurostat adatai alapján.

A visegrádi országok közül viszont a magyar gazdaság növekedési teljesítménye elmaradt a többi országétól. Gazdaságunkban a GDP nagysága azonban meghaladta a 2008. évi globális pénzügyi válság előtti szintet, és a 2013-ban megkezdődött növekedési fordulat, a 3% körüli gazdasági növekedés az elmúlt tíz negyedévben gyorsabb volt az Európai Unió átlagánál és Németország növekedési üteménél, és így Magyarország az előző évhez hasonlóan konvergált az Európai Unió fejlettségi szintjéhez.

A jelentős gazdasági növekedést elősegítette, hogy az élénkülő külső piaci kereslet lehetőségeit a magyar vállalatok képesek voltak kihasználni, az ország külkereskedelmi forgalma igen kedvezően alakult. 2015-ben az export volumene a tervezett 6,9%-ot meghaladó mértékben 8,4%-kal, az importé pedig 7,8%-kal növekedett.

A magyar gazdaságot jellemző magas külkereskedelmi nyitottság mellett a 0,8%-kal javult cserearány is hozzájárult ahhoz, hogy a külkereskedelmi mérlegben a 2014-es évet is meghaladó 2518,0 milliárd forint kiviteli többlet keletkezett, ami a GDP 3,9%-át tette ki szemben a 2014. évi 2,5%-kal. Ez a kiviteli többlet úgy jött létre, hogy az

előző évhez képest az EU-28 ország-csoporttal folytatott külkereskedelmi termékforgalom kiviteli többlete 2660,0 milliárd forinttal nőtt, az EU-n kívüli országokkal való külkereskedelmi forgalomban pedig 142,0 milliárd forint behozatali többlet jött létre.

Az EU-tagállamaiba irányuló kivitel volumene 9,5%-kal, az onnan érkező behozatalé 8,1%-kal emelkedett. A többlet 1,3 milliárd euróval nőtt, és 8,6 milliárd eurót tett ki. Az export 79%-át, az import 77%-át bonyolítottuk le ebben a viszonylatban. Az EU-n kívüli országokkal folytatott kereskedelemben a kivitel volumene 2,1%-kal, a behozatalé 3,3%-kal nőtt. A külkereskedelmi mérleg hiánya a 2014. évi 962 millió eurónál 2015. évben 498,0 millió euróval kevesebb, 464,0 millió euró volt.

A külkereskedelmi áruforgalom aktívuma nagy szerepet játszott abban, hogy a folyó fizetési mérlegben a 2014. évi (2%) után 2015-ben (4,4%-os) GDP-arányos többlet keletkezett. Magyarország már 2010-ben kikerült az ún. ikerdeficit állapotából, amelyet az államháztartási egyenleg magas hiánya és egyidejűleg a folyó fizetési mérleg szintén magas deficitje jelez. Akkor azonban ezt elsősorban a belső fogyasztás csökkenése és ennek következtében az import visszaesése eredményezte. 2015-ben azonban a belföldi felhasználás gyors növekedése ellenére sem romlottak nemzetközi pozícióink, sőt még javultak is. Az ún. külső finanszírozási képesség² 2015-ben a GDP 8,8%-át tette ki, ami 0,5 százalékponttal volt magasabb a 2014. évi értéknél. A jövőbeni gazdasági növekedés szempontjából is biztató, hogy a belső felhasználás növekedése nem jár együtt a külső finanszírozási pozíció romlásával.

Az MNB elemzésében³ leírtak alapján a külső finanszírozási képesség ilyen magas szintjének az elérése három tényezőnek köszönhető:

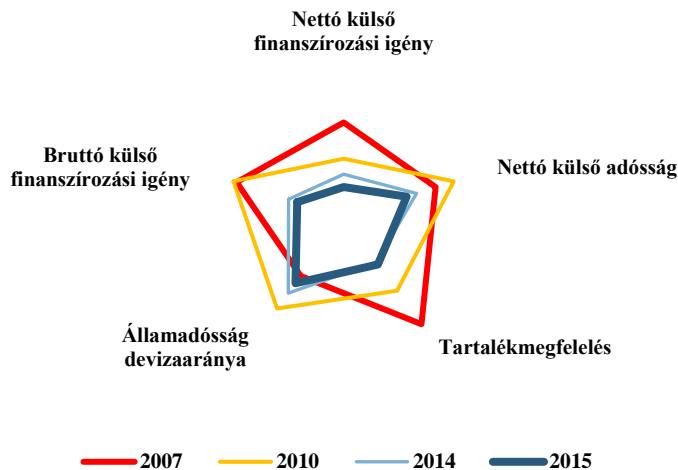
- ▶ A külkereskedelem többlete a magas járműipari termelés, a visszafogottabban bővülő beruházások és a stabilan magas szolgáltatásegyenleg mellett számottevő mértékben bővült. Összességében Magyarország exportpiaci részesedése tovább javult, miközben a nettó export bővülését a cserearányok javulásán keresztül az energiahordozók árának csökkenése is segítette.
- ▶ Az EU költségvetési periódusának lezárulásával összhangban növekedett hazánk uniós forráslehívása, ami a transzferegyenleg újabb csúcsot elérő szintjéhez vezetett.
- ▶ A külső finanszírozási képesség emelkedéséhez a jövedelemegyenleg hiányának enyhe mérséklődése is hozzájárult, amelyet a külső adósság elmúlt években tapasztalt csökkenése és az alacsonyabb hozamszint is támogatott.

Magyarország külső egyensúlyi folyamatai a 2015. évben a tényezők alakulásának következtében kedvező irányba mozdultak el (**2. ábra**).

² A folyó fizetési mérleg egyenlegének és a tőkemérleg egyenlegének az összege.

³ MNB, Fizetési mérlegjelentés, 2016. március.

Magyarország külső egyensúlyi folyamatainak összefoglaló ábrázolása

Forrás: MNB, Fizetési mérlegjelentés 4. oldal, 2016. március.

Megjegyzés: Az ábrán az egyes mutatók szórással elosztott hosszú távú átlagtól vett eltérése jelenik meg; a kisebb érték a fundamentum erősödését jelzi (például kisebb finanszírozási igény).

A „háló” összehúzódása, a kiemelt mutatók csökkenése mutatja Magyarország kisebb sérülékenységét, a nettó és bruttó finanszírozási igény, a nettó külső adósság és az államadósság devizaaránya is tovább mérséklődött. A tartalékmegfelelés – a devizatartalék csökkenése ellenére – nem változott lényegesen.

Az EU-transzferek magas felhasználásából és a külkereskedelmi egyenleg többletéből adódóan Magyarország folyó fizetési mérlegének többlete a legmagasabb a visegrádi országok között. Azonban a csökkenő lejáró adósságnak és a jelentős külső finanszírozási képességnek köszönhetően az eredeti futamidő szerinti bruttó forrásbevonási szükséglet a 2015. évre hazánkban lett a legalacsonyabb a visegrádi országok között.

2.2. A gazdasági növekedés új jellemző vonásai

A magas dinamika mellett a 2015. évi GDP növekedés két jellemzőjét célszerű kiemelni:

- a növekedés szerkezete felhasználási, a termelési és a jövedelmi oldalon egyaránt kiegyensúlyozottá vált, és
- a potenciális növekedés mértékének emelkedése ellenére szűkült a kibocsátási rés.

A GDP növekedésének tényezőit a felhasználási, a termelési és a jövedelmi oldalon egyaránt vizsgálhatjuk.

A felhasználási oldalon a legjelentősebb változás 2015-ben a belső keresleti tényezők szerepének meghatározóvá válása volt.

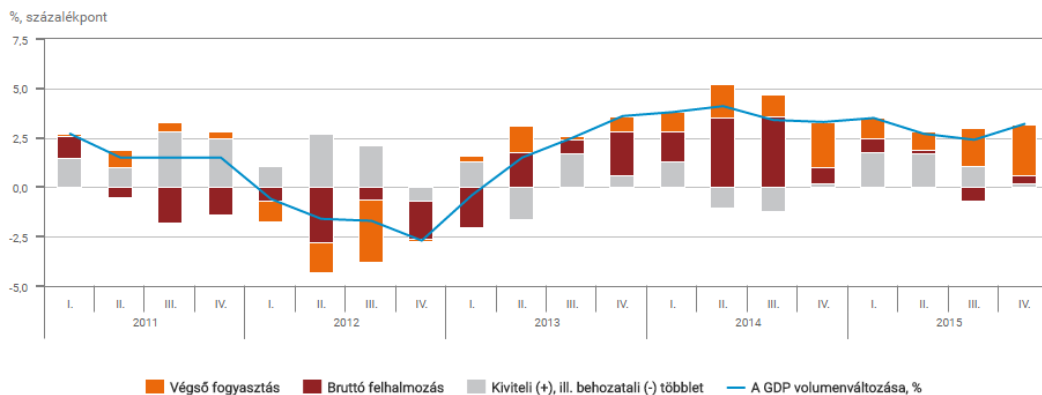
Az 1. táblázatból látható, hogy 2015-ben a háztartások fogyasztási kiadása 3,1%-kal, a közösségi fogyasztási kiadás 0,6%-kal, a bruttó állóeszköz-felhalmozás pedig 1,9%-kal nőtt.

Természetesen az élénkülő belföldi kereslet növelte az importot is, de annak bővülése – mint láttuk – elmaradt az export növekedésétől, ami együtt járt azzal, hogy 2015-ben a nettó export 1,2 százalékponttal járult hozzá a GDP növekedéséhez szemben a 2014. évi -0,2 százalékpontnyi értékekkel (**3. ábra**).

3. ábra

A GDP változásához való hozzájárulás

(felhasználási oldal)

Forrás: KSH Gyorstájékoztató, Bruttó hazai termék (GDP), 2015. IV. negyedév⁴.

A végső felhasználási tényezők alakulása szempontjából figyelemre méltó a kialakult növekedési szerkezet hasonlósága, illetve eltérése Magyarországon és az Európai Unióban (**2. táblázat**).

⁴ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/gdp/gdp1512.html>

A GDP növekedésének tényezői Magyarországon és az Európai Unióban

(százalékpont)

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Belföldi végső felhasználás						
Magyarország	-3,7	-0,9	-2,3	2,1	3,8	1,8
Európai Unió	0,6	0,5	-0,8	-0,2	1,4	2,1
Ebből: Euró-zóna	0,5	0,3	-1,5	-0,9	1,0	1,8
Készletváltozás						
Magyarország	3,8	0,4	-0,6	-0,7	0,0	-0,3
Európai Unió	1,1	0,4	-0,8	0,2	0,0	0,0
Ebből: Euró-zóna	0,9	0,4	-0,9	0,2	0,0	0,0
Termékek és szolgáltatások külkereskedelmi egyenlege (nettó export/import)						
Magyarország	0,9	2,1	1,3	0,5	-0,2	1,2
Európai Unió	0,4	0,9	1,1	0,4	-0,1	-0,1
Ebből: Euró-zóna	0,6	0,9	1,5	0,4	0,0	-0,1

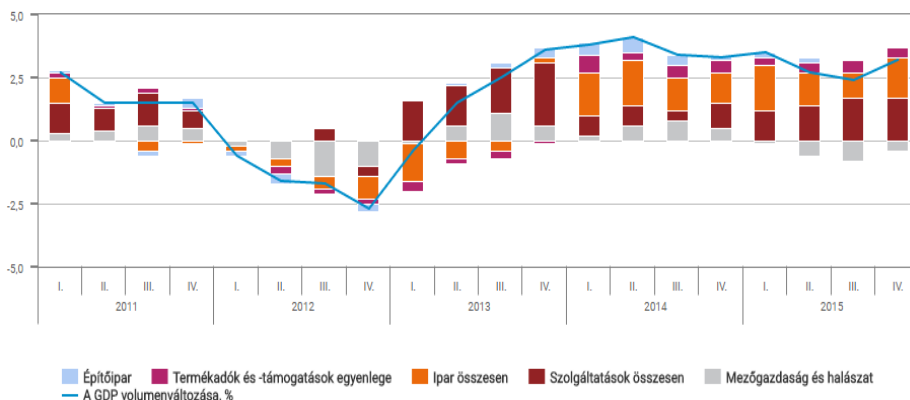
Forrás: NGM, European Commission 2016.

Az adatok azt mutatják, hogy 2015-ben az EU-28-ban a belső végső felhasználás GDP növekedéshez való hozzájárulásának nagysága közel állt egymáshoz, de azon belül Magyarország esetében a bruttó felhalmozás hozzájárulása jelentősen kisebb, a lakossági és a közösségi fogyasztásé pedig jelentősen nagyobb volt. Ezt a nettó export hozzájárulása ellensúlyozta szemben az EU-28 országokkal és az euró-zónával, ahol kismértékű behozatali többlet alakult ki. A GDP változásához való hozzájárulás termelési oldali elemzése alapján megállapítható, hogy a növekedéshez a mezőgazdaság kivételével mindegyik nemzetgazdasági ág hozzájárult kisebb-nagyobb mértékben (**4. ábra**).

4. ábra

A GDP változásához való hozzájárulás, termelési oldal

(% , százalékpont)

Forrás: KSH Gyorstájékoztató, Bruttó hazai termék (GDP), 2015. IV. negyedév.

A KSH adatai alapján a 2015. évi növekedés termelési oldalának összetevői között az ipar hozzáadott értéke 6,3%-kal nőtt, elsősorban a feldolgozóipar (járműgyártás és a hozzá kapcsolódó beszállító ágazatok teljesítményének) növekedésének köszönhetően. Az építőipar hozzáadott értéke 2,9%-kal nőtt, míg a mezőgazdaságé 12,9%-kal csökkent.

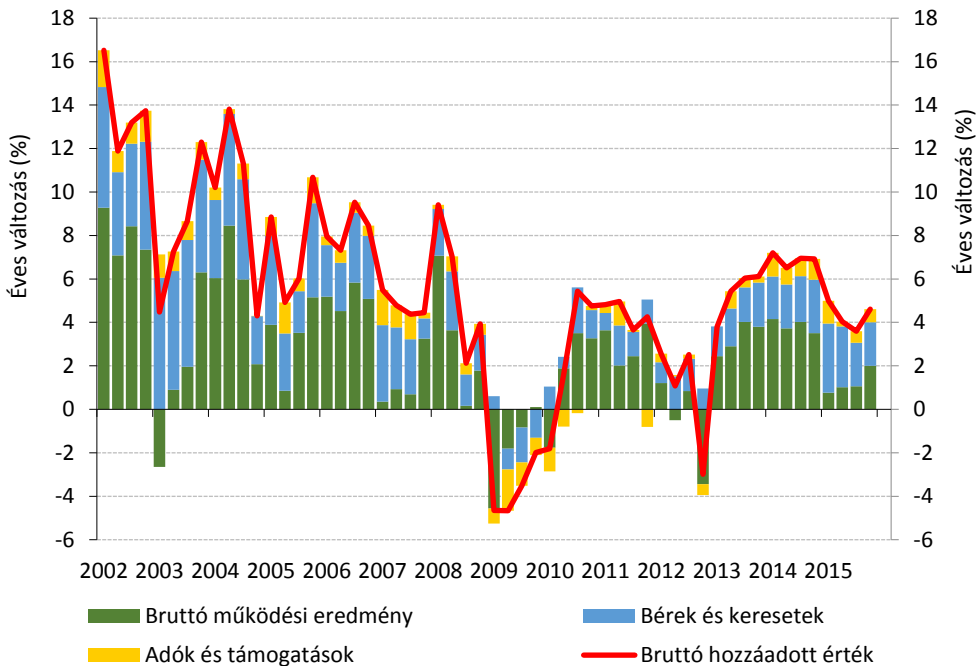
A szolgáltatások bruttó hozzáadott értéke 2,8%-kal haladta meg az egy évvel korábit, amelyhez hozzájárult:

- ▶ a kereskedelem, gépjárműjavítás, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás hozzáadott értékének az előző évit (4,3%) meghaladó, 5,7%-os emelkedése;
- ▶ a szállítás, raktározás ág 1,7%-os növekedési teljesítménye;
- ▶ az információtechnológiai szolgáltatások bővülése következtében az információ, kommunikáció ágazat hozzáadott értékének 2,9%-os emelkedése;
- ▶ az ingatlanügyletek 1,1%-os emelkedése;
- ▶ a szakmai, tudományos, műszaki és adminisztratív tevékenység együttes hozzáadott értékének 5,6%-os bővülése;
- ▶ a közigazgatás, oktatás, egészségügy együttes teljesítményének 0,6%-os emelkedése, valamint
- ▶ a művészet, szórakoztatás, szabadidő, egyéb szolgáltatás 6%-os növekedése,
- ▶ a pénzügyi, biztosítási tevékenység hozzáadott értéke 0,2%-kal csökkent.

A szolgáltató ágak közül a pénzügyi, biztosítási tevékenység hozzáadott értéke a 2011-2014. években sem járult hozzá a GDP növekedéséhez: a 2011. évben 3,7%-kal, a 2012. évben 2,8%-kal, a 2013. évben 4,8%-kal, a 2014. évben 2,9%-kal csökkent.

A GDP változásának a jövedelmek oldaláról történő elemzése azt mutatja meg, hogy a termelési tényezők (a tőke és a munka), illetve az adókon keresztül az állam milyen mértékben részesültek a gazdasági növekedésből (**5. ábra**).

A folyó áras GDP-változás jövedelemoldali dekompozíciója

Forrás: KSH, MNB adatok alapján.

Az ábra arról tájékoztat, hogy a 2015. évi lassúbb gazdasági növekedés – különösen az első félévben – a tőkejövedelmek arányának csökkenésével párosult, miközben a bértömeg aránya emelkedett. A GDP jövedelemoldali elemzése megerősíti, hogy – hasonlóan a végső felhasználási és termelési folyamatokhoz – a növekedés jövedelemoldali szerkezete is kiegyensúlyozottabb lett Magyarországon, hiszen mindhárom jövedelemtulajdonos helyzete jelentősen javult. Ennek háttérében elsősorban az áll, hogy az ágazatok széles körében nőtt a munkavállalói jövedelem és a profitabilitás. A kedvező trendet támogatja, hogy a belső kereslet élénkülésével párhuzamosan a vállalati szektor fokozta termelését, ami azonban nem csak profitabilitását javítja, hanem többlet munkaerőigényt is támaszt, így a magyar gazdaság növekedése, a keletkezett többletjövedelem alapján a vizsgált időszakban mindhárom jövedelemtulajdonos helyzete javult.

A felgyorsult gazdasági növekedés másik fontos új jellemző vonása, hogy tovább bővült a potenciális növekedés és szűkült a kibocsátási rés.

A globális pénzügyi válság hatására a gazdaság növekedési teljesítménye 2009-ben az éves potenciális növekedési ütem alá csökkent az Európai Unió egészében. A 2013. évi és különösen a 2014. évi és 2015. évi kiemelkedő magyar növekedési teljesítmények azonban az éves potenciális növekedési ütem emelkedését eredményezték, amely a 2011. évi 0,4%-ról a 2014. évi 1,6% után 2015-ben 2%-ra nőtt (**3. táblázat**). A 2015.

évi potenciális növekedés legnagyobb mértékben a foglalkoztatottság bővüléséből (1,2%) származott, de jelentős szerepet játszott a tőkefelhalmozás (0,7%) is. A hatékonyságból eredő növekedési többlet viszont a 2014. évi 0,9%-ról 2015-ben 0,1%-ra mérséklődött.

3. táblázat

Ciklikus folyamatok és strukturális egyenleg (a GDP %-ában)

	2011. év	2012. év	2013. év	2014. év	2015. év
Gazdasági növekedés	1,6	-1,7	1,1	3,6	2,9
Potenciális növekedés	0,4	0,7	0,9	1,6	2,0
Ebből: Munka	0,3	0,4	0,6	0,3	1,2
Tőke	0,2	0,1	0,2	0,4	0,7
Hatékonyság	-0,1	0,1	0,1	0,9	0,1
Kibocsátási rés	-2,6	-4,8	-4,6	-2,8	-1,2
Kormányzati szektor egyenlege	4,3	-2,1	-2,2	-2,6	-2,0
Ciklikusan kiigazított egyenleg	n.a.	n.a.	0,0	-1,2	1,3
Nettó egyszeri tételek*	n.a.	n.a.	0,0	0,0	0,0
Strukturális egyenleg	n.a.	n.a.	0,0	-1,2	-1,4

* A pozitív szám az egyenleget javító tételt jelent.

Forrás: NGM számítás.

A 2015-2018. évi Konvergencia Program a ciklikusan igazított egyenleg számításához 0,49 nagyságú együtthatót⁵ használ, amely megfelel az EU által elfogadott módszertannak.

Tekintve, hogy 2015-ben a tényleges gazdasági növekedés meghaladta a potenciális növekedés ütemét, a negatív kibocsátási rés jelentősen kisebb (-1,2%) volt, mint 2014-ben (-2,8%) és 2013-ban (-4,6%), így a gazdaság kibocsátása közelebb került a potenciális növekedési ütemhez. Ennek következtében a ciklikusan igazított egyenleg is közelebb került a kormányzati szektor (ESA) egyenlegéhez.

A strukturális hiány, amely a költségvetési egyenleget a gazdasági cikluson (ciklikusan igazított egyenlegen) kívül az azt befolyásoló egyszeri és átmeneti tételekkel is korrigálja, 2014-ben és 2015-ben is kedvezőbb értéket mutatott, mint a viszonyítási értéknek számított mutatószám, azaz a GDP 1,7%-ának megfelelő strukturális hiány.

⁵ Az együttható azt jelenti, hogy az államháztartás egyenlege 0,49 százalékponttal változik akkor, ha a GDP (változatlan szerkezetben) 1%-kal eltér a potenciális kibocsátástól.

Tekintve, hogy a 2014-2015. években a strukturális hiány a középtávú referencia érték (1,7%) alatt volt, esélyt ad arra, hogy a költségvetési kiadások – az EU transferek nélkül számított elsődleges kiadások – továbbra is a referencia mértéket meghaladó ütemben nőhetnek.

2.2.1. A beruházások alakulása

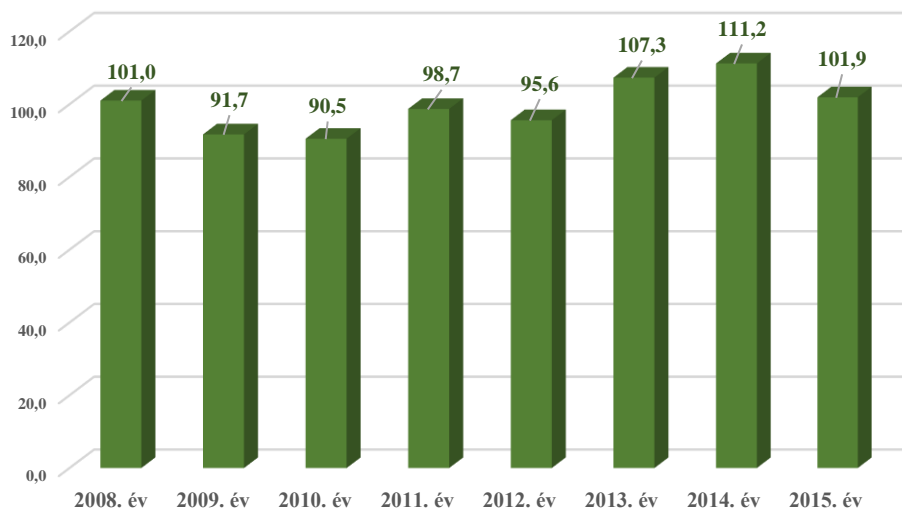
A bruttó állóeszköz-felhalmozás volumene⁶ 2015-ben 1,9%-kal nőtt szemben a 2014. évi 11,2%-kal és a 2013. évi 7,3%-kal (**6. ábra**), s így Magyarország felhalmozási teljesítményénél kisebbet csak Szlovénia, Horvátország és Észtország ért el az Európai Unióban.

A felhalmozás az EU-28 átlagában 3,4%-kal, illetve az euró-zónában 2,9%-kal nőtt.

6. ábra

A bruttó állóeszköz-felhalmozás volumenének alakulása

(előző év=100,0)

Forrás: KSH adatai alapján.

A 2013-as év beruházási fordulatát követően a beruházások 2015-ben 1,5 százalékponttal járultak hozzá a gazdasági növekedéshez szemben a 2014. évi 2,3 százalékponttal. A kedvezőtlen folyamatok ellenére Magyarország GDP-arányos beruházási rátája elérte a 21,3%-ot, ami jelentősen nagyobb, mint az EU átlagos értéke és elérte a visegrádi or-

⁶ Bruttó állóeszköz-felhalmozás: tartalmazza az elszámolási időszakban vásárolt vagy saját termelésben előállított tárgyi eszközök és immateriális javak értékét, a használt tárgyi eszközök értéknövekedését, a külföldről származó tárgyeszköz-apportot, valamint a pénzügyi lízing konstrukcióban beszerzett tárgyi eszközök értékét.

szágok közül Lengyelország (20,2%) és Szlovákia (21,0%) rátájának nagyságát, azonban még mintegy 4 százalékponttal elmarad a Cseh Köztársaság GDP-arányos beruházási rátájától.

A 2015. év egészében a beruházási teljesítmény 0,6%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest. Ezen belül:

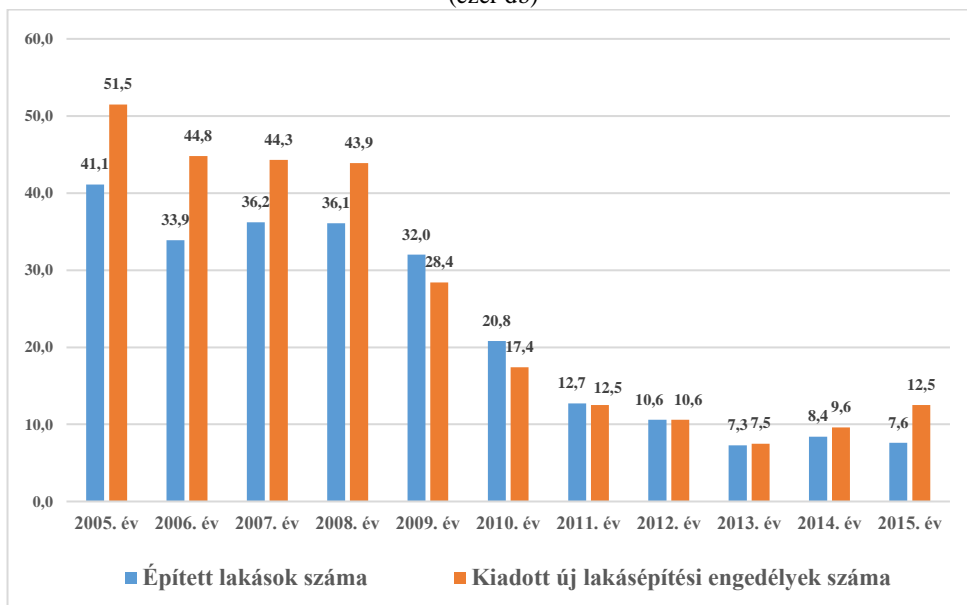
- a gép- és berendezés beruházások 4,1%-kal emelkedtek, az építési beruházások 2,3%-kal csökkentek;
- kilenc nemzetgazdasági ágban bővültek a beruházások, legjelentősebben (49%) a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás területén, a nagy súlyú nemzetgazdasági ágak közül a szállítás, raktározás beruházási teljesítménye 2%-kal növekedett;
- a beruházások legnagyobb részét, 26%-át realizáló feldolgozóiparban 6%-kal, a harmadik legnagyobb súlyúnak számító ingatlanügyletek területén – az egész évet jellemző csökkenés mellett – 6,9%-kal elmaradtak a beruházások, és számottevően csökkent a beruházási teljesítmény a mezőgazdaságban (29%) is.

A lakáspiacon véget ért a 2009 óta tartó zsugorodás. 2015-ben a lakáspiac jelentősen élénkült mind a forgalom bővülése, mind pedig a lakásárak növekedése vonatkozásában. A lakáspiac élénkülése azonban sem a piac területi szerkezetében, sem alszegmensenként nem mutatott egységes képet. Az élénkülés főként a budapesti és a nagyobb településeken található használt lakások részpiacán jelentkezett, míg az új lakások esetében és a kisebb településeken nem történt érdemi javulás. A kiadott építési engedélyek száma 2015-ben 30%-kal nőtt, miközben az új építések száma csökkent, amely mögött kivárási húzóerő van a fejlesztők részéről⁷. Az új kínálat tehát összességében 2015-ben még alacsony szinten alakult (**7. ábra**).

⁷ Lásd MNB Lakáspiaci jelentés, 2016. április.

Kiadott építési engedélyek és épített lakások száma

(ezer db)

Forrás: KSH adatai alapján.

A lakáspiac javuló keresleti kondíciói a hitelezésben is tükröződtek. 2015-ben éves alapon mintegy 50%-kal bővült az új kibocsátású lakáshitelek volumene. A 2015 januárjától hatályos „adóssághűk”-szabályok biztosítják, hogy az élénkülés egészséges legyen, és ne járjon az adósok túlzott tehervállalásával.

2.2.2. Fogyasztás, lakossági jövedelem

A nyolcévnyi csökkenés, illetve stagnálás után 2014-ben a háztartások tényleges fogyasztása 1,5%-kal, majd 2015-ben 2,6%-kal nőtt, és 1,6 százalékponttal járult hozzá a GDP növekedéséhez. A háztartások fogyasztási kiadása pedig – a háztartások javuló jövedelmi helyzetével összhangban – 3,1%-kal nőtt.

A fogyasztás növekedését a következő főbb tényezők tették lehetővé:

- ◀ folytatódott a foglalkoztatottság dinamikus bővülése (2015-ben 118 ezer fős növekedés), s így több háztartás – elsősorban a szegényebb háztartások – jutottak rendszeres jövedelemhez;
- ◀ a nettó keresetek 4,2%-kal emelkedtek, ami – az alacsony inflációnak köszönhetően – -0,1%-os fogyasztói ár-index mellett a reálkereset 4,3%-os növekedését jelentette;

- ▶ 2015-ben a keresetek alakulását elsősorban a különböző súlyú központi intézkedések befolyásolták. Ezek közül jelentős hatású a minimálbér és a garantált bérminimum 3,4-3,4%-os növekedése, a közfoglalkoztatottak létszámának alakulása, a fegyveres testületeknél dolgozók az év második felétől megvalósuló, átlagosan 30%-os béremelése, továbbá a szociális területen alkalmazottak részére kifizetett kiegészítő pótlék volt. A korábbi intézkedések közül a pedagógus életpálya modell bevezetése szintén szerepet játszott a 2015. évi bérek alakulásában;
- ▶ a nyugdíjak reálértékének összege 1,4%-kal emelkedett, és
- ▶ a kormány devizaadós-mentő intézkedései több százezer devizahiteles család terhét mérsékeltek.

A fenti tényezők hozzájárultak ahhoz, hogy a háztartások fogyasztási kiadásának 1 főre jutó összege 2015-ben 53 ezer forinttal, 3,3%-kal nőtt az előző évhez képest.

A kereseteket terhelő járulékok és a személyijövedelemadó-szabályok változatlansága következtében a bruttó és a nettó átlagkeresetek azonos mértékben, 4,2%-kal meghaladták a 2014. évi. A vállalkozásoknál alkalmazásban állók átlagosan 3,9%-kal többet kerestek az előző évinél. A közfoglalkoztatás hatását kiszűrve a költségvetésben dolgozók nettó átlagbére 6,3%-kal meghaladta a 2014. évi, míg a nonprofit szervezeteknél alkalmazottaké egy év alatt 3,2%-kal nőtt.⁸

A közfoglalkoztatottak átlagos létszáma 2015-ben 192 ezer fő volt, 5,1%-kal több a 2014. évinél. Körükben a bruttó átlagkereset 2015-ben 2,2%-kal nőtt.

A nemzetgazdasági ágak közül – a KSH adatai szerint – a legmagasabb nettó átlagkereset továbbra is a pénzügyi szolgáltatás (324 ezer forint), valamint az információ és kommunikáció (302 ezer forint) területén volt, az itt alkalmazottak bére mintegy kétszerese a nemzetgazdasági átlagnak. Ezzel szemben a legkevesebbet az egészségügyben (96 ezer forint) és a vendéglátásban (103 ezer forint) dolgozók kerestek, az átlagnál 41%-kal, illetve 37%-kal kevesebbet. A nettó keresetek egyedül a művészet és szabadidő területén voltak alacsonyabbak a 2014. évinél, a többi nemzetgazdasági ágat emelkedés jellemezte, leginkább az adminisztratív szolgáltatás és a közigazgatás ágat.

A háztartások nettó pénzügyi vagyona 2015-ben tovább bővült (**4. táblázat**).

⁸ A költségvetési intézmények és a nonprofit szervezetek kiemelését az indokolja, hogy ebben a két gazdálkodási formában alkalmazottak a közfoglalkoztatottak 94%-át.

A háztartások pénzügyi vagyona

(milliárd forint)

Megnevezés	2014. december 31.	2015. december 31.	Változás 2014. végéhez képest (%)
Készpénz és betétek	10 747,5	11 546,9	7,4
Hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok	3 052,3	3 755,3	23,0
Hitelek	1 004,4	1 154,4	4,5
Részvények és részesedések	15 152,0	16 373,8	8,1
Biztosítástechnikai tartalékok	3454,7	3 569,9	3,3
Egyéb követelések	4 039,0	4 181,0	3,5
Háztartások pénzügyi eszközei	37 449,9	40 581,3	8,4
Hitelek	8 295,9	7 293,4	-12,1
Háztartások kötelezettségei	9 084,3	8 090,9	-10,9
Háztartások nettó pénzügyi vagyona	28 365,6	32 490,4	14,5

Forrás: MNB.

A Magyar Nemzeti Bank és a KSH előzetes adatai szerint 2015 végén a háztartások pénzügyi eszközei⁹ 40,6 ezer milliárd forintot tettek ki, 8,4%-kal többet, mint 2014 végén. A KSH tanulmánya¹⁰ alapján a pénzügyi eszközökön belül a részvények és részesedések csoportja képviselte a legnagyobb arányt (40%). E csoport állományi értéke december végén 16,4 ezer milliárd forintot tett ki, 8,1%-kal többet, mint egy évvel korábban.

A kötelezettségek értéke 2015 végén 8,1 ezer milliárd forint volt, 10,9%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. A jelentős változás a deviza-jelzáloghitelek 2015. február 1-jei forintosításával áll összefüggésben.

⁹ A Nemzeti Számlák Európai Rendszerének új változatával, az ESA 2010-zel összhangban a Magyar Nemzeti Bank a 2011 I. negyedévében átvett magánnyugdíjpénztári vagyon értékét az átvétel időpontjáig visszavezetve megjeleníti a háztartások pénzügyi eszközei, illetve az államháztartás kötelezettségei között.

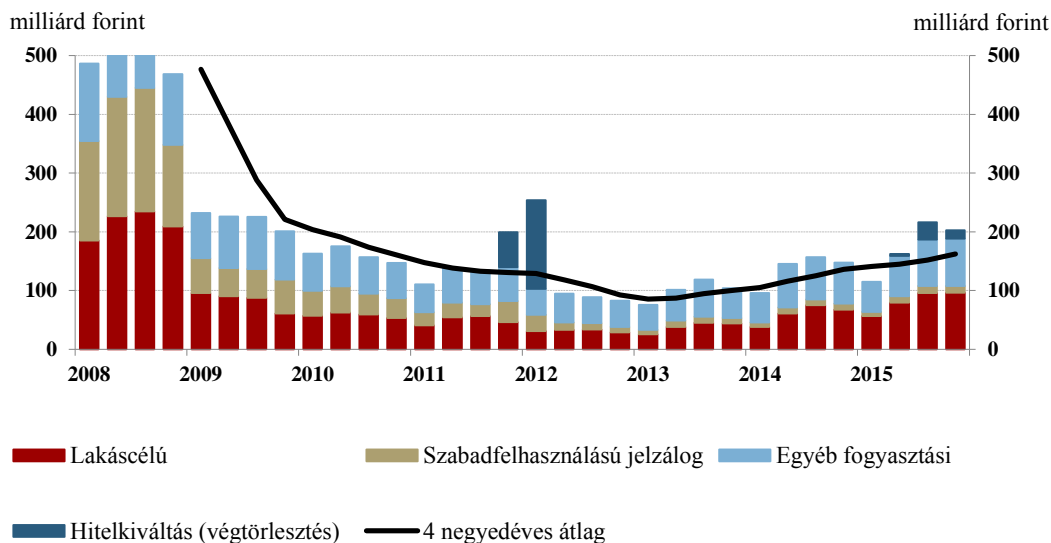
¹⁰ A KSH jelenti, gazdaság és társadalom, 2015. I.-IV. negyedév (Budapest, 2016).

A pénzügyi eszközök és a kötelezettségek különbségeként előálló nettó pénzügyi vagy 32,5 ezer milliárd forintot tett ki 2015 végén, 14,5%-kal többet az egy évvel korábbinál. A 4,1 ezer milliárd forintos értéknövekmény több mint kétharmada a nettó finanszírozási képességhez, háromtizede pedig a nettó ártértékelődésekhez kötődik. A háztartások nettó finanszírozási képessége (nettó pénzügyi megtakarítása) 2015-ben 2709 milliárd forintot tett ki. A pénzügyi eszközöket, illetve kötelezettségeket érintő tranzakciók egyenlegéből számított finanszírozási képesség 2015-re számított értékéből a pénzügyi eszközök növekedése 1524 milliárd, a kötelezettségek csökkenése 1185 milliárd forintot jelentett. A pénzügyi eszközállomány tranzakciókra visszavezethető emelkedése leginkább a folyószámlabetétekben, a rövid lejáratú, hitelviszonyt megtestesítő, meghatározóan a központi kormányzat által kibocsátott értékpapírokban, valamint a készpénzben megvalósult felhalmozással magyarázható. A kötelezettségek tranzakciók hatására bekövetkezett csökkenése pedig annak tulajdonítható, hogy a devizahitelek forintosítással szorosan összefüggő törlesztése meghaladta a forintbitelek felvételét.

Megjegyzendő az is, hogy a keresleti tényezőknek köszönhetően 2015-ben 34%-kal nőtt a háztartásoknak nyújtott új lakáscélú hitelek volumene 2014-hez képest. A növekedés a IV. negyedévben különösen kiemelkedő volt, 42%-kal haladta meg az előző év azonos időszaki értékét (**8. ábra**). E változásban nagy szerepe volt a kedvező kamatkörnyezetnek és a háztartások jövedelmi, vagyoni helyzete javulásának.

8. ábra

Új háztartási hitelkihelyezések a hitelintézeti szektorban

Forrás: MNB, Inflációs jelentés 36. oldal, 2016. március.

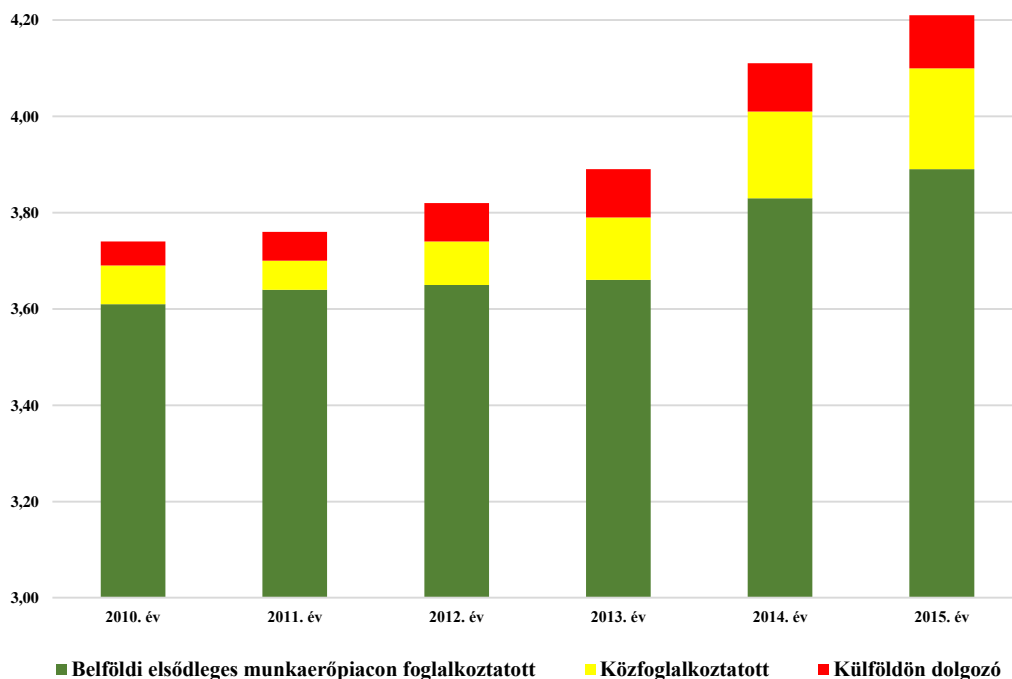
2.2.3. Foglalkoztatottság

A 2015. évben jelentősen, 2,7%-kal nőtt a foglalkoztatottak száma, a munkanélküliségi ráta 6,8%-ra csökkent. A 15-74 éves foglalkoztatottak száma átlagosan 4 millió 210 ezer fő volt, 110 ezerrel több, mint 2014-ben. A foglalkoztatottság bővüléséhez a hazai elsődleges munkaerőpiac 62 ezer fővel, a közfoglalkoztatottak száma 37 ezer fővel, a külföldi telephelyen dolgozók száma pedig 11 ezer fővel járult hozzá (9. ábra). A 15-64 évesek körébe 4 millió 176 ezer foglalkoztatott tartozott, 106 ezer fővel több, mint 2014-ben, az aktivitási rátájuk pedig 1,6 százalékpontos javulást követően elérte 68,6%-os szintet.

9. ábra

A foglalkoztatottak számának alakulása

(a 15–74 éves népességben belül, millió fő)

Forrás: KSH adatai alapján.

A foglalkoztatás bővülése a férfiak körében nagyobb mértékű volt, foglalkoztatási arányuk 70,3%-ra, a nőké 57,8%-ra emelkedett.

A KSH adatai alapján a munkanélküliek száma – 2015-ben és a 15-64 éves népesség körében – átlagosan 307 ezer fő volt, tizedével (36 ezer fővel) kevesebb, mint 2014-ben, miközben a munkanélküliségi ráta 1,0 százalékponttal csökkent. A férfiakat alacsonyabb szintű munkanélküliségi ráta (6,6%) jellemezte, mint a nőket (7,1%), egyúttal

körükben esett vissza nagyobb mértékben a munkanélküliség. A munkanélküliek 47,4%-a tartósan, azaz legalább egy éve munkanélküli, arányuk 2,1 százalékponttal elmaradt a 2014. évitől, míg a munkakeresés átlagos időtartama egy év alatt lényegében nem változott, 18,4 hónap volt.

A foglalkoztatási arány növekedésében és a munkanélküliségi ráta csökkentésében meghatározó szerepet játszott:

- ▶ a dinamikus gazdasági növekedés a 2014-2015. években;
- ▶ a fiatalok, az idősebbek, a nők és az alacsonyabb iskolai végzettségűek számára indított foglalkoztatást elősegítő kormányzati programok;
- ▶ az idősebb korosztályt érintő strukturális intézkedések (az öregségi és a rokkant nyugdíjazás feltételeinek megváltoztatása);
- ▶ az aktív munkaerő-piaci eszközök alkalmazása a közfoglalkoztatás, a bér- és járulék-alapú támogatások stb. területén;
- ▶ a rugalmas gyűjtemény bevezetése, és
- ▶ a munkanélkülieknek juttatott transzferek szigorítása.

A KSH adatai szerint a nemzetgazdasági ágak közül a mezőgazdaságban, az iparban és az építőiparban, valamint a szolgáltató szektorban egyaránt többen dolgoztak, mint az előző évben. A nemzetgazdaság 2,6%-os létszám-növekedési átlagát számottevően meghaladó emelkedés a mezőgazdaság, az építőipar, a szolgáltatás ágazatain belül pedig a szállítás és raktározás, a vendéglátás, az adminisztratív szolgáltatás, valamint a művészet és szabadidő területén következett be. A közsféra három nemzetgazdasági ágát ellentétes folyamatok jellemezték: az oktatásban csökkent, a közigazgatásban nőtt, az egészségügy területén lényegében stagnált a foglalkoztatottak száma. Az ipari ágazatok közül a bányászat és az energiaipar létszámvesztő ágazatok voltak, míg a feldolgozóiparban, valamint a víz- és hulladékgazdálkodás területén többen dolgoztak az előző évinél. A szolgáltató ágazatok közül jelentősebben csökkent a foglalkoztatottak száma a kereskedelem, az ingatlanügyletek, valamint a pénzügyi szolgáltatás területén.

A 2015. évben – a KSH adatai alapján – mindegyik régiót bővülő foglalkoztatás és – Dél-Dunántúl kivételével – mérséklődő munkanélküliség jellemezte az előző évihez képest. Leginkább Közép-Dunántúl és Észak-Magyarország munkaerő-piaci pozíciója javult: a foglalkoztatási arány 3,3–3,6 százalékponttal nőtt, miközben a munkanélküliségi ráta 1,1–1,8 százalékponttal lett alacsonyabb.

A rendelkezésre álló legfrissebb, 2015 III. negyedévi adatok alapján – a 15-64 évesek körében – mind az unió 28 tagállamának átlagát, mind a tagországok döntő többségét a foglalkoztatási arány bővülése és a munkanélküliségi ráta mérséklődése jellemezte az egy évvel korábbihoz képest. Ez a változás megegyezik a hazai foglalkoztatásra és munkanélküliségre jellemző 2015. évi változással. A foglalkoztatási arány azonban (63,9%) 2,2 százalékponttal kisebb, mint az EU-28 átlagát jelentő arány (66,1%) szemben a

2014. évi nagyobb, 3,1 százalékpontos eltéréssel. A magyar gazdaságra jellemző munkanélküliségi ráta (6,8%) azonban jelentősen kedvezőbb az EU-28 átlagához (9,1%) képest.

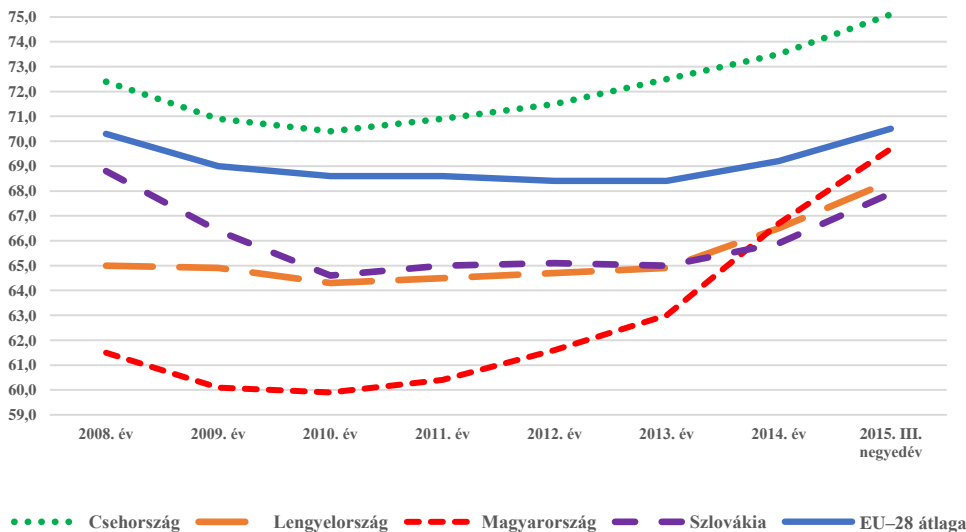
Ez a két munkaerő-piaci mutató – a KSH nemzetközi összehasonlító elemzése szerint – leginkább Bulgáriában, Észtországban, Írországon, Spanyolországban és Szlovákiában javult 2014. III. negyedévéhez viszonyítva, míg Luxemburg volt az egyedüli uniós ország, ahol a foglalkoztatás mérséklődött, a munkanélküliség pedig nőtt. A foglalkoztatás szintje Dániában, Észtországban, Hollandiában, Németországban és Svédországban volt a legmagasabb (73,7-76,9%), míg Görögországban, Horvátországban, Olaszországban és Spanyolországban pedig a legalacsonyabb (51,7-58,4%). A munkanélküliségi ráta értéke Görögországban és Spanyolországban – a nagyarányú rátacsökkenés ellenére – továbbra is kiemelkedő (24,2 és 21,3%) volt 2015. III. negyedévében az állástalanok aránya – a 15-64 éves népességen belül – Németországban és Csehországban volt a legalacsonyabb (4,5% és 4,9%).

Miközben a magyar foglalkoztatási arány 2014-2015-ben felzárkózott az EU-28 átlagához, a visegrádi országok közül elérte Lengyelország és Szlovákia foglalkoztatási színvonalát, de még jelentősen elmaradt Csehország foglalkoztatási arányától (**10. ábra**).

10. ábra

A foglalkoztatási arány alakulása a visegrádi országokban és az unióban

(a 15–64 éves népességen belül)

Forrás: KSH adatai alapján.

2.2.4. Inflációs folyamatok

A 2014. évi 0,2%-os csökkenés után 2015-ben a fogyasztói árak átlagosan 0,1%-kal mérséklődtek. Ennek általános okai között az alacsony inflációs környezet, az importált infláció alacsony szintje, az alacsony olajárak és a kihasználatlan termelési kapacitások említhetők.

A fogyasztási főcsoportok szintjén 2015-ben csak az egyéb cikkek, üzemanyagok, valamint a háztartási energia csoportjában csökkentek, a ruházati cikkek esetében stagnáltak, a többiben pedig emelkedtek az árak szemben a 2014. évi inflációs helyzettel, amikor az árak 5 fogyasztási főcsoportban csökkentek.

A csökkenés 2014-hez képest az egyéb cikkek, üzemanyagok esetében volt a legnagyobb (4,6%), megelőzve a háztartási energiahordozókat (2,9%) (5. táblázat, 11. ábra).

5. táblázat

A fogyasztói ár-index alakulása

(előző év = 100)

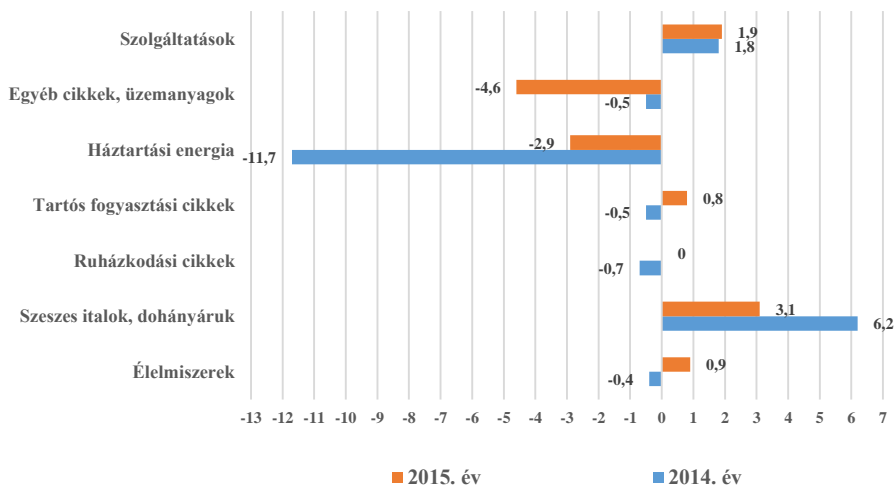
Megnevezés	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Élelmiszerek	106,6	105,9	102,8	99,6	100,9
Szeszes italok, dohányárak	100,5	112,7	110,9	106,2	103,1
Ruházkodási cikkek	102,9	102,6	99,6	99,3	100,0
Tartós fogyasztási cikkek	98,6	98,8	98,1	99,5	100,8
Háztartási energia	105,7	106,2	91,5	88,3	97,1
Egyéb cikkek, üzemanyagok	106,2	107,2	100,5	99,5	95,4
Szolgáltatások	102,2	104,2	103,6	101,8	101,9
Összesen	103,9	105,7	101,7	99,8	99,9

Forrás: KSH, A fogyasztói árak alakulása 2015-ben.

E két fogyasztási főcsoport közül a háztartási energiahordozók árának 2,9%-os csökkenésében még érvényesült a vezetékes gáz, az elektromos energia és a távfűtés esetében 2014-ben életbe lépett újabb rezsicsökkentő ár-intézkedések áthúzó hatása. Az egyéb cikkek, azaz a lakással, háztartással és testápolással kapcsolatos cikkek, gyógyszerek, járműüzemanyagok, kulturális cikkek esetében a két legnagyobb súlyarányt képviselő csoportban a járműüzemanyagokért 12,2%-kal kevesebbet, míg a gyógyszerekért, gyógyárakért 2,2%-kal többet kellett fizetni.

11. ábra

A fogyasztói árak változása (az előző évhez képest, %)

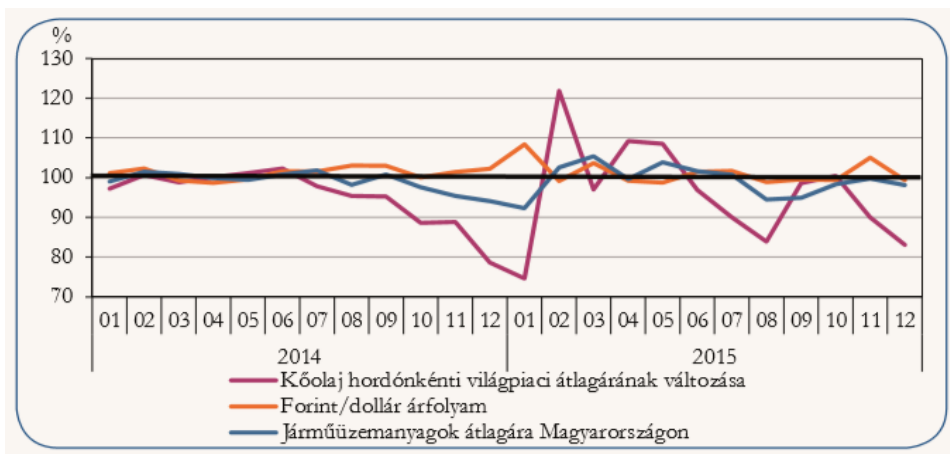

Forrás: KSH, A fogyasztói árak alakulása 2015-ben 9. oldal.

A járműüzemanyagok árának 2015. évi csökkenését elsősorban a kőolaj világpiaci árának drasztikus csökkenése eredményezte. A Kőolaj-exportáló Országok Szervezetének (OPEC) adatai szerint a nyersolaj hordónkénti világpiaci ára 2015-ben 50 dollár alá esett szemben a 2014. évi árral, amikor a nyersolaj ára még 100 dollár körül ingadozott. A járműüzemanyagok 2015. évi fogyasztói árának alakulásában a forint/dollár árfolyam ingadozása is éreztette hatását (12. ábra).

12. ábra

A kőolaj világpiaci árának, a forint dollárhoz viszonyított árfolyamának és a járműüzemanyagok hazai fogyasztói árának alakulása (előző hó = 100%)

Forrás: KSH, A fogyasztói árak alakulása 2015-ben 13. oldal.

Az infláció mértékéről európai kitekintésben – az Eurostat adatai alapján – megállapítható, hogy az uniós átlagban 2015-ben nem változtak az árak az előző évhez képest, és Magyarországon az éves átlagos fogyasztói ár-változás az uniós szinttel közel megegyező volt (**1. számú melléklet**).

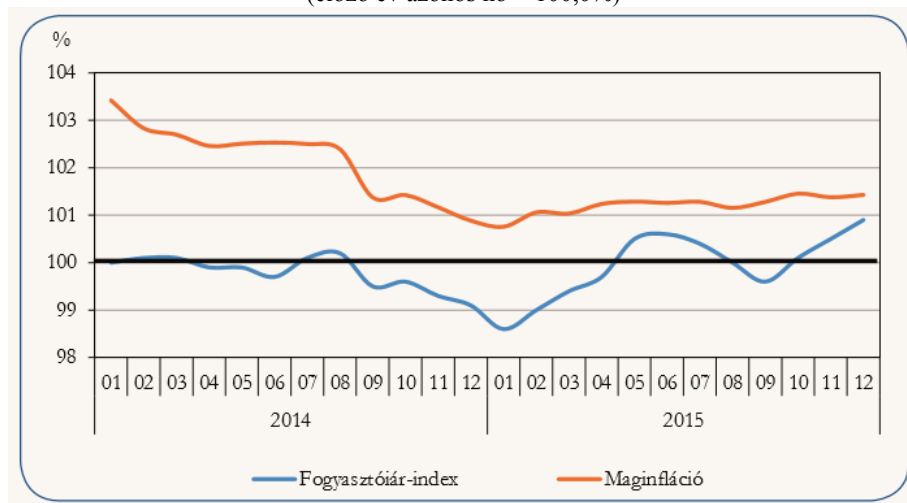
2015-ben a tagállamok többségénél tovább folytatódott az infláció erőteljesen lassuló tendenciája, illetve több tagállamban árcsökkenés váltotta fel a 2014. évi drágulást.

2015-ben Máltán, Ausztriában, Svédországban, Belgiumban és Portugáliában is átlag feletti volt a drágulás. A legnagyobb mértékben Cipruson estek az árak egy év alatt, de emellett jelentősen csökkentek az árak még Bulgáriában és Görögországban.

Tekintettel arra, hogy a 2015. évi fogyasztói árak alakulását a járműanyagok jelentős árváltozása és a 2014. évi hatósági árakat érintő állami intézkedések hatásainak (bázis-hatások) megszűnése befolyásolta, végül a maginfláció¹¹ és a fogyasztói ár-index alakulásának kapcsolatát vizsgáljuk meg. A maginfláció 2015. évi havi növekedési üteme rendszeresen a fogyasztói ár-index felett alakult hazánkban (**13. ábra**).

13. ábra

A fogyasztói ár-index és a szezonálisan kiigazított maginfláció alakulása (előző év azonos hó = 100,0%)

Forrás: KSH, A fogyasztói árak alakulása 2015-ben 15. oldal.

2015-ben éves átlagban a szezonálisan kiigazított maginfláció 1,2% volt, s így 1,3 százalékponttal magasabb értéket jelentett a fogyasztói ár-index nagyságához képest. E

¹¹ A maginflációs mutató célja, hogy a fogyasztói ár-index átmeneti vagy nem piaci eredetű árhatásoktól való megtisztításával (például: időjárás, hatósági intézkedés stb.) feltárja az infláció ún. kemény magjának, az alapinflációnak az alakulását. Ennek megfelelően a fogyasztói ár-indexből elhagyásra kerülnek a nem feldolgozott élelmiszerek (például: friss zöldség, gyümölcs), a járműüzemanyagok, a teljes háztartási energia főcsoport és a hatósági áras termékek, szolgáltatások. A maginfláció lefedettsége 2015-ben megközelítőleg 67%-os volt.

szintjének kialakulásához a dráguló szeszes italok és a dohányárúk is hozzájárultak a megemelt jövedéki adó következtében.

A maginfláció pozitív tartományban történő alakulása a fogyasztói áraknál is egyértelműbben jelzi, hogy a magyar gazdaságban nincs jelen a defláció.

2.3. A központi intézkedések hatása

A 2015. év volt az első olyan év, amikor az Országgyűlés nem hozott év közben a költségvetés egyensúlyát javító intézkedéseket. A 2015. évi kedvező makrogazdasági és költségvetési folyamatok megvalósulását elősegítették a gazdasági növekedés és az államháztartási egyensúlyi helyzet javítása érdekében tett központi intézkedések is.

Az intézkedéssorozat lépései közül különösen fontos szerepet játszottak a következők:

- ▶ a Növekedési Hitelprogram;
- ▶ a Munkahelyvédelmi Akcióterv;
- ▶ a START-munkaprogram, és
- ▶ a 2015. évi költségvetés teljesülésének az elősegítése.

2.3.1. Növekedési Hitelprogram

2015. december 31-én lejárt a Növekedési Hitelprogram (NHP) 2013 októberében indult második szakaszának üzletkötésre rendelkezésre álló időszaka. A részt vevő hitelintézetek – az MNB adatai alapján – összesen 1402 milliárd forint összegű szerződést kötöttek közel 27 ezer vállalkozással; az igénybevétel 2015-ben 227,0 milliárd forinttal haladta meg az egy évvel korábbi. Az MNB 2015. évi éves jelentése szerint a 2015 végén zárult, 2015 márciusában elindított NHP+ konstrukcióban mintegy 23 milliárd forintnyi hitelszerződés jött létre az MNB részleges kockázatátvállalása mellett.

Az NHP elindítása óta már közel 31 000 vállalkozás jutott finanszírozáshoz mintegy 2126 milliárd forint összegben, ami a hitelállomány csökkenésének megállításában játszott fontos szerepet és hozzájárult a gazdasági növekedéshez is. Az átmeneti eszközként bevezetett NHP teljesítette a program meghirdetésekor kitűzött piacépítési és növekedési célokat, így 2016-tól megkezdődik annak fokozatos kivezetése.

2.3.2. A Munkahelyvédelmi Akcióterv

A 2013-ban indított Munkahelyvédelmi Akcióterv nyújtotta kedvezmények – az NGM számításai alapján – 2015-ben is segítettek a munkapiacra hátrányban lévő csoportok foglalkoztatását. A Munkahelyvédelmi Akcióterv intézkedései az indulás évében több mint 97,0 milliárd forint megtakarítást jelentettek a munkaadók számára. Ez az érték

2014-ben megközelítette a 125,0 milliárd forintot, 2015-ben pedig 135,5 milliárd forintot jelentett.

A Munkahelyvédelmi Akcióterv alapján nyújtott kedvezmények évenkénti növekedéséről és megoszlásáról a **2. számú melléklet** ad tájékoztatást. 2015-ben az igénybe vett adókedvezmény összege 8,7%-kal haladta meg a kedvezmény 2014. évi mértékét. Azon munkavállalók átlagos havi száma, akik után munkáltatójuk igénybe vette a kedvezményt, 2015-ben 9,6%-kal nőtt 2014-hez képest. A munkavállalók kedvezmény-jogcímenkénti alakulása azt mutatja, hogy 2015-ben a legnagyobb mértékben nőtt az igénybe vett kedvezmény az alábbi két munkavállalói csoport esetében:

- ▶ a 180 napnál több munkaviszonnal rendelkező, 25 év alatti foglalkoztatott munkavállalók (10%), és
- ▶ a tartósan álláskereső személyek (15,6%).

A legnagyobb adókedvezményt igénybe vevő csoportok a szakképzettséget nem igénylő munkakörben foglalkoztatott munkavállalók (33,6%) és az 55. év feletti foglalkoztatott munkavállalók (37,1%) voltak. E két csoport száma tette ki 2015-ben az összes igénylő 70,7%-át szemben a 2014. évi 73,1%-kal és a 2013. évi 74,9%-kal. Társadalmi szempontból kiemelt figyelmet érdemel, hogy a GYES, a GYED, a GYET folyósítását követően és alatt foglalkoztatottak száma a bevezetés utáni évben, 2014-ben 45,4%-kal nőtt, és számuk 2015-ben tovább, 39 212 főre emelkedett. A Munkahelyvédelmi Akcióterv kerete 2015 júliusától kibővült, mivel a mezőgazdasági munkakörben foglalkoztatott munkavállalók után is igénybe vehető az adókedvezmény, és számuk 2015 decemberében 20 309 fő volt.

2.3.3. Startmunka-program

2011. január 1-jétől a korábbi közmunkaprogramok, a közcélú, illetve a közhasznú munkavégzés támogatása helyett jött létre az egységes közfoglalkoztatás rendszere. A közfoglalkoztatás már ötödik éve működtetett rendszere folyamatosan módosul, a gazdaság és munkaerőpiac változásainak megfelelően, a szükségleteken alapulva, figyelembe véve az egyes szakpolitikák kölcsönhatásait is.

A Kormány hosszú távú célja a teljes foglalkoztatás elérése, emellett az 1 millió új munkahely megteremtése. 2015. évben fő célkitűzést jelentett az elsődleges munkaerőpiacról kiszorultak, különösen a munkaerőpiacon hátrányban lévők, a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők, az alacsony iskolai végzettségűek, az álláskereséssel összefüggésben egyéb ellátásra nem jogosult álláskeresők, valamint a tartósan munka nélkül lévők foglalkoztatásának elősegítése. Ennek elérése végett célként került megfogalmazásra a nyilvántartott álláskeresők között mért szociális típusú, foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők 2014. évi éves átlagos létszámának 25%-kal történő csökkentése a 2015. július 1. és 2016. június 30. közötti időszakban.

A célok megvalósítását értékteremtő, hasznos, a helyi sajátosságokon alapuló, a település öfenntartását elősegítő programok támogatták. Mindezek mellett prioritást jelentett a közfoglalkoztatottak elsődleges munkaerőpiacra történő kijutásának elősegítése, a képzésük támogatása és a közfoglalkoztatási programokban történő bennragadásuk megakadályozása.

A közfoglalkoztatás 2015. évi előirányzata az NFA költségvetésében a „Start-munka-program” jogcím előirányzatán került megtervezésre, 270,0 milliárd forint összegben. A kormányhivatalok számára az egyes programok támogatására – a keretmaradványokból és meghiúsulásukból keletkezett szabad források visszaforgatásával együtt – közel 279,0 milliárd forint keretösszeg állt rendelkezésre, ami átlagosan 208 ezer fő közfoglalkoztatását tette lehetővé.

A 2015. évi előirányzat terhére 253 723,3 millió forint került ténylegesen kifizetésre, ami az előirányzat 94%-os teljesítését jelentette (**6. táblázat**), a teljesítés 28 252,2 millió forinttal (12,5 százalékponttal) haladta meg a 2014. évi 225 471,1 millió forint kifizetést. Az előirányzathoz valamennyi közfoglalkoztatotti igény kielégítésre került, így minden álláskereső személy számára, aki dolgozni akart és nem segélyből megélni, biztosított volt a közfoglalkoztatás lehetősége.

6. táblázat

A Start-munka-program 2015. évi kiadásai jogcímenként (millió forint)

Start-munka-program decentralizált keret összege	90 363,2
Hosszabb időtartamú (önkormányzati) közfoglalkoztatás	82 425,7
Szociális földprogram	474,3
Civil parlafű program támogatása	94,1
Önkormányzati fejlesztési támogatással összefüggő közfoglalkoztatás tá-	7,7
2014-2015. évi téli képzéshez kapcsolódó közfoglalkoztatási támogatás	7 361,4
Start-munka-program központi keret összesen	163 360,1
Országos közfoglalkoztatási programok	53 503,5
Járási (kistérségi) mintaprogramok	107 456,3
Egyéb mintaprogramok	651,9
Országos közfoglalkoztatási mintaprogramok	733,0
Egyéb	1 015,4
Start-munka-program kerete összesen	253 723,3

Forrás: NGM

2.3.4. A 2015. évi költségvetés teljesülésének elősegítése

Magyarország Konvergencia Programja (2016-2020) alapján a kormányzat és a bankrendszer közötti kapcsolat további konszolidációját előmozdítandó került sor a Kormány és az EBRD közötti megállapodás megkötésére.

A 2015. év első felében – a Kúria és az Alkotmánybíróság döntéseit figyelembe véve – a hitelintézeteknek a tisztességtelenül emelt kamat és az árfolyamrés használata miatt keletkező jogtalan költségeket meg kellett téríteniük az adósok felé összesen 735,0 milliárd forint értékben, amelyből 550,0 milliárd forint a meglévő hitelállományt csökkentette, további 185,0 milliárd forint pedig kifizetésre került a korábbi adósoknak a már kifutott hitelek után. A lakossági hitelállomány a 2015. évben 1000,0 milliárd forinttal csökkent, ami 15%-os zsugorodást jelent 2014-hez képest. A jelzáloghitelek forintosítása 2015. február 1-jén valósult meg, 2015. december 1-jén pedig sor került a gépjármű- és személyi hitelek forintosítására is. Ezek eredményeként 2015-ben a devizahitelek állománya 4272,0 milliárd forinttal csökkent, míg a forinthitelek állománya 3099,0 milliárd forinttal emelkedett, ezzel a deviza alapú hitelek a háztartási hitelportfólió mindössze 1%-ára zsugorodtak. A jelzáloghitelek forintosításának kedvező hatásai már rövid távon is érzékelhetőek voltak, a lakossági hitelekhez kapcsolódó, korábban jelentős nemzetgazdasági kockázatok így nem realizálódhattak. Az intézkedéseknek köszönhetően a háztartások mentesültek tartozásuk több száz milliárd forint nagyságrendű emelkedésétől, ami tovább rontotta volna a bankrendszer nem teljesítési rátáját. A forintosítás miatt csökkenő külső kitettség és az erősödő makrogazdasági fundamentumok következtében tovább mérséklődött Magyarország külső sérülékenysége is.

Az MNB monetáris politikája hozzá járult a 2015. évi költségvetés teljesüléséhez. A 2012 nyarán megkezdett kamatsökkentések következtében a jegybanki irányadó kamat a kezdeti 7%-ról 2015 júliusára 1,35%-ra mérséklődött, ami kedvező hatást gyakorolt a költségvetési kamat terhekre.

A Központi Statisztikai Hivatal első adatközlése szerint a célként meghatározott 2,4% helyett a GDP 2%-át tette ki a kormányzati szektor ESA2010 szerinti hiánya, ami a két évtized óta a legkisebb hiányérték. Ezt annak ellenére sikerült elérni, hogy a 2007-2013 évi programozási időszak zárására való tekintettel a kormány felgyorsította a kiadásokat növelő EU programokat, jöllehet ezt kompenzálták az erőteljesen bővülő fogyasztásból, a növekvő foglalkoztatottságból és a gazdaság fehéredéséből származó többletbevételek. Az évközi kedvező folyamatok lehetővé tették, hogy 2015-ben az Országgyűlés kétszer módosíthatta a pénzforgalmi szemléletű költségvetési előirányzatokat. Magyarország Konvergencia Programja (2016-2020) szerint az év közben felmerült többletbevételek forrást biztosítottak az időközben felmerült többlet kiadási igényekre (pl.: Erste Bank kisebbségi tulajdonrésze megvásárlásának előkészítése¹², kiemelt közúti és egyéb

¹² Ez a tranzakció az ESA2010 szerinti egyenlegben nem jelenik meg.

beruházások, helyi önkormányzatok támogatása, kurdisztáni katonai szerepvállalás, menekültválság kezelése stb.) és a rendkívüli kormányzati intézkedésekre szolgáló (általános) tartalék megemelésére

A 2015. év áprilisában megjelent Magyarország Konvergencia Programja (2015-2018) már számolt a 2015. évi költségvetési bevételi előirányzatok várható túlteljesülésével. A központi költségvetés bevételei az eredeti előirányzatot 1185,1 Mrd Ft-tal (7,3 százalékponttal), míg a módosított előirányzatot 118,5 Mrd Ft-tal (0,7 százalékponttal) haladták meg. Az adó- és adó jellegű bevételek 2015. évi teljesülése – a kedvező makrogazdasági folyamatoknak és a gazdaság fehéritését szolgáló intézkedéseknek köszönhetően – az eredeti előirányzatot 471,6 Mrd Ft-tal (6,3 százalékponttal), míg a módosított előirányzatot 385,6 Mrd Ft-tal (5,1 százalékponttal) haladták meg. Az adó- és adó jellegű bevételek közül a legnagyobb bevételi többlet a gazdálkodó szervezetek befizetéseinél, ezen belül a társasági adóbevételnél jelentkezett, a teljesítés 207,4 Mrd Ft-tal (60,8 százalékponttal) haladta meg az előirányzatot.

Összegzésül megállapítható, hogy a központi intézkedések segítségével a magyar gazdaságnak sikerült meghaladnia a költségvetés készítésekor követett óvatos tervezést jelentő 2,5%-os gazdasági növekedési ütemet, és a más kedvező makrogazdasági folyamatokból, valamint a gazdaság fehéredéséből származó többletbevételeknek köszönhetően elérni a tervezettnél (2,4%) kedvezőbb, európai uniós módszertan szerinti (2%-os) költségvetési hiányt.

3. A KÖLTSÉGVETÉSI FOLYAMATOK ELEMZÉSE

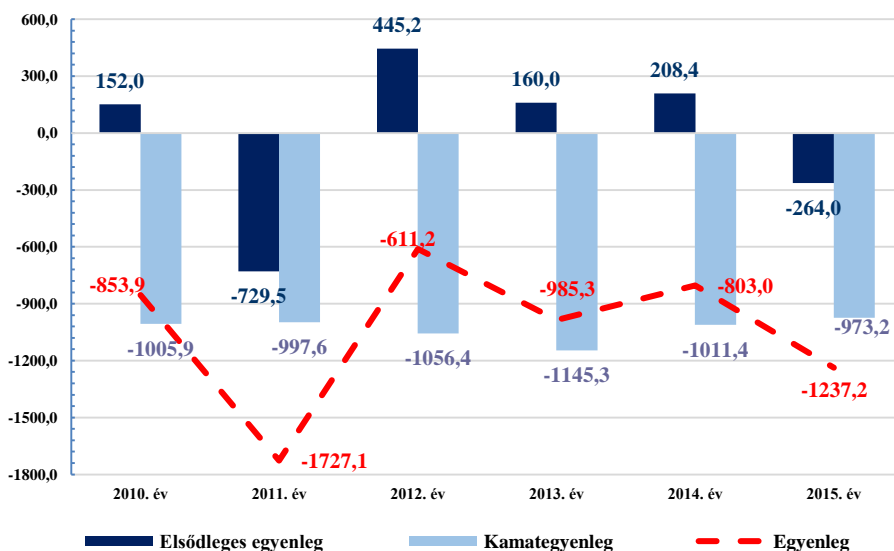
3.1. A központi alrendszer pénzforgalmi szemléletű hiányának alakulását befolyásoló tényezők

3.1.1. A centralizációs és újraelosztási arányok alakulása

Az államháztartás központi alrendszerének pénzforgalmi hiánya 2015. évben 1237,2 milliárd forint volt (**14. ábra**). A hiány a törvényileg módosított előirányzatot 344,8 milliárd forinttal, az előző évi hiányt 434,2 milliárd forinttal lépte túl. A központi költségvetés elsődleges egyenlege¹³ -264,0 milliárd forintot tett ki, ami az előző évinél 472,4 milliárd forinttal kedvezőtlenebb képet mutat. Az elsődleges egyenleg romlása döntően az EU támogatások időbeli csúszásából adódott. A fejezeti kezelésű előirányzatok EU támogatásai az előirányzat 67,8%-ában teljesültek.

14. ábra

A központi alrendszer pénzforgalmi egyenlegének alakulása
(Mrd Ft-ban)

Forrás: NGM által 2016. szeptember 19-én küldött törvényjavaslat alapján.

A 2014-2020. évi programozási időszakra tervezett projektekre a 2015. évben nem folyt be bevétel, mert az EU több program támogatását nem fizette ki.

¹³ Az elsődleges egyenleg a kamatbevételek és kamatkidások nélküli egyenleget jelenti.

Az Eurostat módszertani határozatot adott ki 2005 februárjában az EU-források elszámolásáról, amely szerint az uniós források nem befolyásolhatják a kormányzat egyenlegét, ugyanakkor a kormányzat bevételei és kiadásai között csak a kormányzati egységek, mint végső kedvezményezetttek által felhasznált források vehetők számításba. A módszer érvényesítendő a programzárásokhoz kapcsolódó, kötelezően hazai finanszírozású utolsó részletek elszámolásánál, illetve egyéb, több év múltával megtérülő uniós források esetében is. A közösségi szabályozás alapján az év utolsó hónapjaiban benyújtott költségelszámolásokra jutó bevételeket az Európai Bizottság adott évben (2015-ben) már nem térítette meg, ezért 522 milliárd forint uniós forrást nem számoltak el a 2015. évi költségvetés bevételeiben. Az eredményszemléletű számbavétel viszont a pénzforgalmi teljesülés időpontjától (várhatóan 2016) függetlenül ezt a hiányzó összeget is 2015-ben számolja el, megjelenítve ezt a bevételi korrekciós tételt az ún. ESA-hídban. Ezek a támogatások – az érintett tételek tisztázása után – a 2016. évben várhatóan befolynak. 2016. I. félévében 467,4 Mrd Ft került kifizetésre, melynek egy része az előző év elszámolásához kapcsolódik. Elsősorban ez okozta a kétfajta módon számított (pénzforgalmi és az uniós módszertan szerinti eredményszemléletű) hiány egymástól való eltérését, sok más egyéb tényező mellett.

Javította a pénzforgalmi egyenleget ugyanakkor, hogy a 2015. évi kamategyenleg (-973,2 milliárd forint) a 2014. évinél 38,2 milliárd forinttal kedvezőbben alakult.

A magánnyugdíj-pénztári kilépések miatti tőke-transzfer hatása miatt magas hiányt mutató – 2011. évet nem számítva – központi alrendszer pénzforgalmi hiánya a 2015. évben volt a legmagasabb, az elmúlt hat évet tekintve. Azonban amennyiben korrigáljuk a pénzforgalmi adatokat a 2015. évet megillető, de pénzügyileg a 2016. évben várhatóan teljesülő EU-s bevételekkel, akkor a 2015. évi pénzügyi hiány az elmúlt 6 évet tekintve a legalacsonyabb lett volna.

A kormányzati szektor ESA/EDP hiánya a 2014. évben a GDP 2,3%-át tette ki, a 2015. évben a GDP 2%-ában teljesült, így a hiány a költségvetési törvényben kitűzött 2,4% alatt maradt. A kormányzati szektor hiánya versenyképességi tényező, mivel a túlzott mértékű hiánynak egyfelől inflációgerjesztő hatása van, másfelől hazai forrásból történő finanszírozása a gazdasági szereplők elől von el erőforrásokat.

Minden ország gazdaságára jelentős befolyást gyakorol a költségvetés gazdaságon belüli súlya, a GDP-hez viszonyított újraelosztás nagysága. A **8. táblázat** mutatja be az elmúlt 10 év magyar gazdaságra vonatkozó adatokat.

A táblázat az uniós statisztikai szabványok által definiált kormányzati szektorra vonatkozóan, a nemzeti számlarendszer (SNA) definíciói szerint tartalmazza az ESA/EDP centralizációs és újraelosztási arányokat. A magyar arányok nemzetközi összehasonlítását részben torzítja az államadósság kezelés magas költsége – a kamatköltségek GDP arányos nagysága –, amely uniós viszonylatban a legmagasabbak közé tartozik.

Az elmúlt 10 évben a centralizációs arány 2011. óta évről-évre nőtt. Ebben szerepet játszott az EU források megjelenése és egyre magasabb összege a kormányzati szektor bevételei között, valamint az adóterhelés növekedése. Az újraelosztási arány 2013. évtől növekszik, kihasználva a bevételek növekedéséből származó lehetőséget, 2015-ben Magyarországon a megtermelt GDP több mint felét az állam újra elosztotta. Az újraelosztás eredményessége és hatékonysága alapvetően befolyásolja a magyar gazdaság versenyképességét.

Ha a centralizációs hányadból kivonjuk az újraelosztási hányadot, akkor megkapjuk a kormányzati szektor uniós módszertan szerint számított hiányát, amely a táblázat adatai alapján 2012. év óta minden évben 3% alatt maradt.

8. táblázat

A kormányzati szektor centralizációs és újraelosztási arányai

(eredmény szemléletben)

Év	Centralizációs arány % (Költségvetési bevétel/GDP)	Újraelosztási arány % (Költségvetési kiadás/GDP)	Centralizációs arány – újraelosztási arány %
2006.	42,3	51,7	-9,4
2007.	45,0	50,1	-5,1
2008.	45,1	48,8	-3,7
2009.	46,1	50,7	-4,6
2010.	45,0	49,6	-4,6
2011.	44,3	49,7	-5,4
2012.	46,3	48,6	-2,3
2013.	47,0	49,6	-2,6
2014.	47,5	49,8	-2,3
2015.	48,7	50,7	-2,0

Forrás: Eurostat.

Nemzetközi kitekintésben vizsgálva a centralizációs arányt, Magyarország a 2015. évben 3,7 százalékponttal meghaladta a 28 európai uniós ország 45%-os átlagát. Magyarország ebben a tekintetben a középső országcsoportba tartozik. A visegrádi országok közül azonban a magyar adat volt a legmagasabb, összevetve Lengyelország 38,9%-os, Csehország 42,2%-os, valamint Szlovákia 42,7%-os arányával. Az EU országok közül a magas centralizációs arány Finnországnál 55,0%-os, Dániánál 53,6%-os, Franciaországnál 53,2%-os volt. Az újraelosztási arányokat tekintve, Magyarország 2015. évben 3,3 százalékponttal haladta meg a 28 európai ország 47,4%-os arányát, azonban a magas újraelosztási arány nem feltétlenül jelenti a versenyképesség korlátját, hiszen Magyarországnál több fejlettebb ország újraelosztási rátája magasabb. Az EU országok közül magas volt újraelosztási arány Finnország 58,5%, Franciaország 56,8%, Dánia 55,7%

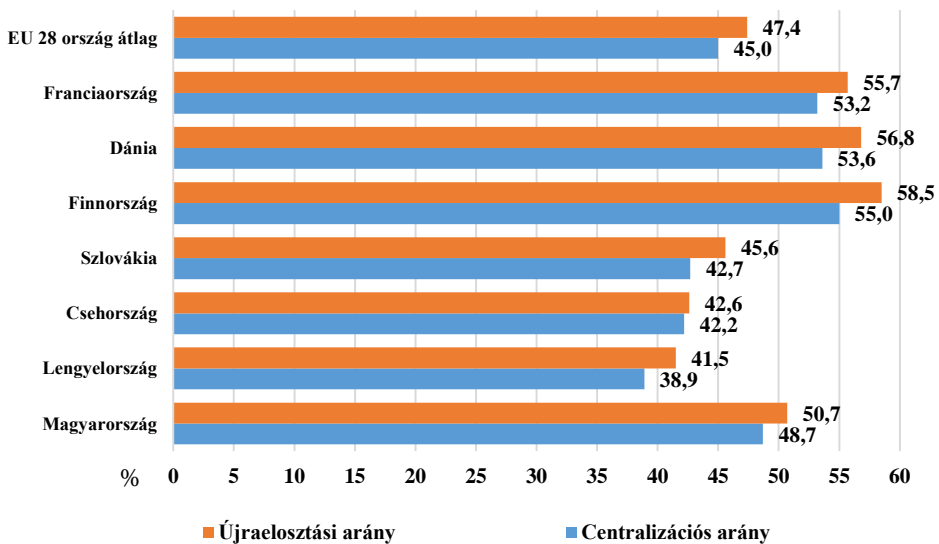
esetében. A visegrádi országokat tekintve Lengyelországban 41,5%, Csehországban 42,6%, Szlovákiában 45,6% volt az újraelosztás mértéke.

Megemlítendő, hogy a válság hatására a 2009-2010. években az EU országok többségénél 3-5 százalékpontos növekedés volt tapasztalható az újraelosztási arányokat tekintve, Magyarországon 2009-ben 1,9 százalékponttal nőtt, míg 2010-ben -1,1 százalékponttal csökkent az arány.

A centralizációs és újraelosztási arányok nemzetközi összehasonlítását a **15. ábra** mutatja.

15. ábra

A centralizációs és újraelosztási arány 2015. évben országonként

Forrás: Eurostat adatai alapján.

3.1.2. A bevételek teljesülése

A centralizációs arány növekedésének tényezőit a bevételi oldal részletesebb elemzésével kívánjuk megvilágítani. Ennek során elemezzük a központi költségvetés adó- és adójellegű, illetve közteher jellegű és egyéb bevételeit, minden esetben feltüntetve, hogy pénzforgalmi- vagy eredményszemléletű a számbavétel.

3.1.2.1. A központi költségvetés adó- és adójellegű bevételei pénzforgalmi szemléletben

Az adó- és járulékterhek alakulása meghatározó a versenyképesség szempontjából. A 2015. évi zárszámadás azt mutatja, hogy 2015-ben a központi költségvetés adó- és adójellegű bevételei 7,9%-kal (582,8 milliárd forinttal) nőttek. A növekedés a gazdálkodó szervezetek befizetésének 15,1%-os, a fogyasztáshoz kapcsolódó adók 6%-os és a lakosság befizetéseinek 7%-os emelkedéséből adódott (9. táblázat).

94. táblázat

A központi költségvetés adó- és adójellegű bevételeinek teljesítése törvényi besorolás szerint.

Törvényi besorolás	2014. évi teljesítés (Mrd Ft)	2015. évi teljesítés (Mrd Ft)	2015. évi telj/2015. évi mód. előir. (%)	2015. évi telj/2014. évi telj. (%)
Fogyasztáshoz kapcsolódó adók	4335,9	4598,0	102,6	106,0
Gazdálkodó szervezetek befizetései	1308,4	1505,8	115,3	115,1
Lakosság befizetései	1753,7	1877,0	103,9	107,0
Adó és adójellegű bevételek összesen	7398,0	7980,8	105,1	107,9
Szociális hozzájárulási adó és járulékok	3942,6	4222,6	101,9	107,1

Forrás: NGM előzetes mérleg.

A növekedés dinamikája a 2014. évihez hasonló. Mindkét évben a gazdálkodó szervezetek befizetései nőttek leginkább, a növekedés üteme 2015. évben is kétszerese a lakossági befizetéseknek és a fogyasztáshoz kapcsolódó adóknak. Az adóbevételek a módosított előirányzatot 5,1%-kal haladták meg. Az adóbevételek növekedése mögött a GDP 2,9%-os – a tervezett 2,5%-ot meghaladó – növekedése és a lakossági fogyasztás dinamikus bővülése húzódik meg.

A legnagyobb túlteljesítés a gazdálkodó szervezetek befizetéseinél jelentkezett (15,3%), ebből is a legjelentősebb a társasági adó befizetések tervezett meghaladó teljesítése volt. A lakossági befizetések túlteljesítése 3,9%-os mértékű volt. Itt a legnagyobb tétel a személyi jövedelemadó, ennek túlteljesítése a vártnál nagyobb foglalkoztatással, és a gazdaság fehéredése kapcsán a fekete foglalkoztatás visszaszorulásával áll összefüggésben. A fogyasztáshoz kapcsolódó adók 2,6%-os túlteljesítése elsősorban az általános forgalmi adó befizetésekből származik, ami döntően az adóbeszedés terén tett szigorító lépések (Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer (EKÁER), adóbevallások szigorítása, online pénztárgépek) eredménye. A gazdaság kifehéritésre és az adóbeszedés hatékonyságának fokozására azonban további lehetőségek is kínálkoznak. Az Állami Számvevőszéknek a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál rendszeresen végzett el-

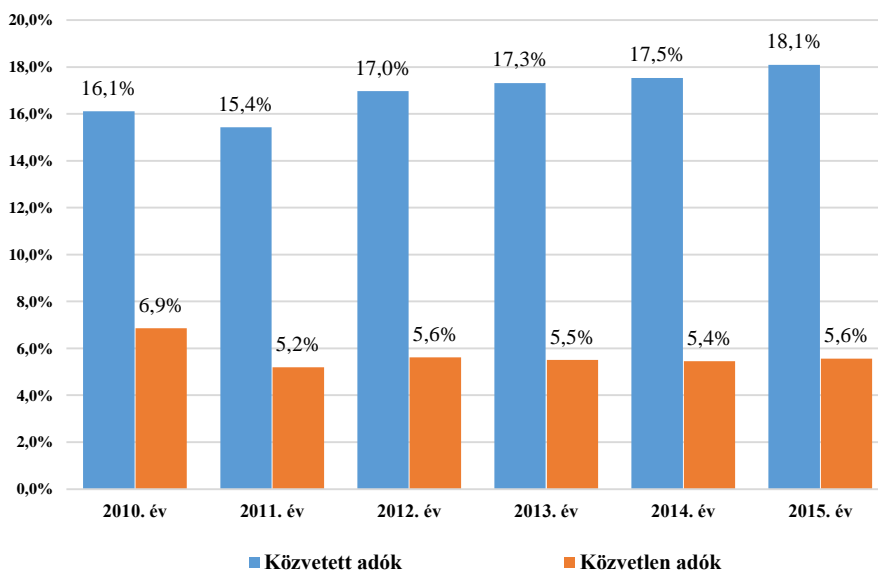
ellenőrzései feltártak több olyan hiányosságot (például: az adókedvezmények ellenőrzésénél, a kockázatkezelésben, illetve a hátralékok felhalmozódásának megelőzésében), amelyek megszüntetése esetén a ténylegesen befolyt adóbevételek növekedhetnek. Az intézkedésekből nyerhető többlet adóbevételek fokozatosan visszaadhatóak a gazdasági szereplők és a háztartások részére, ezáltal tovább növelhető a magyar gazdaság fehéredése és versenyképessége.

A bevételek vonatkozásában fontos kérdés az adószervezet és az adóterhelés¹⁴ változása, mindkettő jelentősen befolyásolja az ország versenyképességét.

Az adószervezet alakulását a klasszikus, azaz adótárgyak szerinti – közvetlen, közvetett adók – csoportosításban a **16. ábra** mutatja.

16. ábra

A központi költségvetés adó és adójellegű bevételeinek alakulása a GDP %-ában

Forrás: NGM adatszolgáltatás alapján.

Az adóterhelés a 2011. évi átmeneti csökkenést követően évről-évre kismértékű növekedést mutat. A 2010. évben az összes adóterhelés 23% volt, majd 2011-ben 20,6%-ra csökkent, innen lassú emelkedés következett: 2012-ben 22,6%, 2013-ban 22,8%, 2014-ben 23,0%, 2015-ben 23,7% volt.

Az adószervezet átalakítására vonatkozó kormányzati törekvéseknek megfelelően a közvetett, vagyis a fogyasztáshoz kapcsolódó adók GDP-hez viszonyított aránya 2012. év óta folyamatosan növekszik. A közvetlen, jellemzően jövedelem típusú adók

¹⁴ Az adóterhelés az adóbevételek GDP-hez viszonyított %-os aránya.

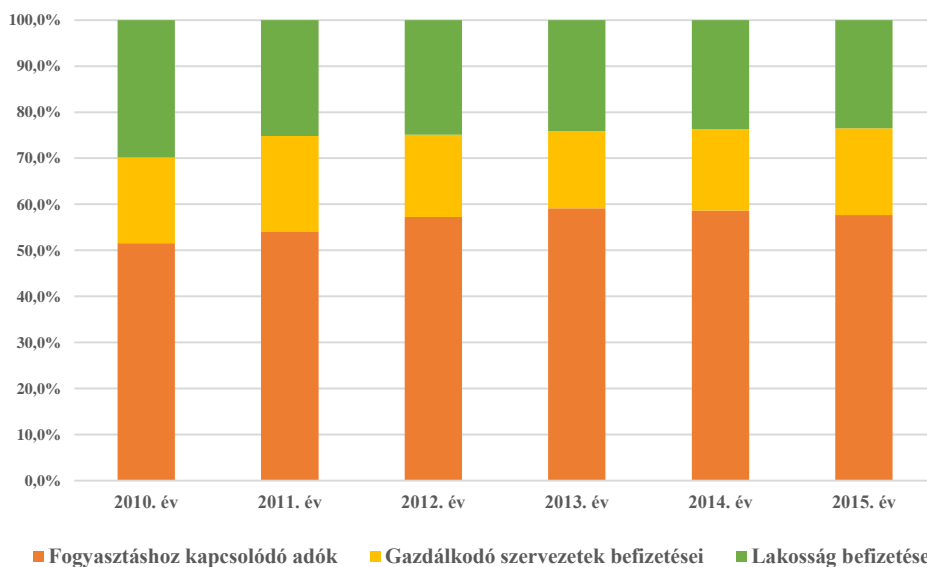
aránya a kiinduló 2010. évi 6,9%-ról 2012. év óta 5,4-5,6%-os szintre csökkent, és ezen a szinten stabilizálódott. A fogyasztáshoz kapcsolódó adóztatás előnye, hogy ösztönzi a megtakarítást, a jövedelem- és tőkefelhalmozást, és az adóterhelés a tényleges fogyasztás irányába tolódik el. Ugyanakkor az alacsony jövedelmű rétegeknél növeli az adóterhelést, mert ezek a rétegek a jövedelmük nagy részét fogyasztásra fordítják, és kisebb részben tudnak megtakarítani. Ezt a hatást ellensúlyozták a Kormány által tett lépések, mivel csökkentették az alacsony jövedelemmel bíró rétegek által jellemzően fogyasztott cikkeket (pl.: élelmiszer) terhelő általános forgalmi adót.

Az adóbevételek összetételét a törvényi besorolás szerinti bontásban a **17. ábra** mutatja.

17. ábra

A központi költségvetés adó és adójellegű bevételeinek összetétele

(törvényi besorolás szerint)

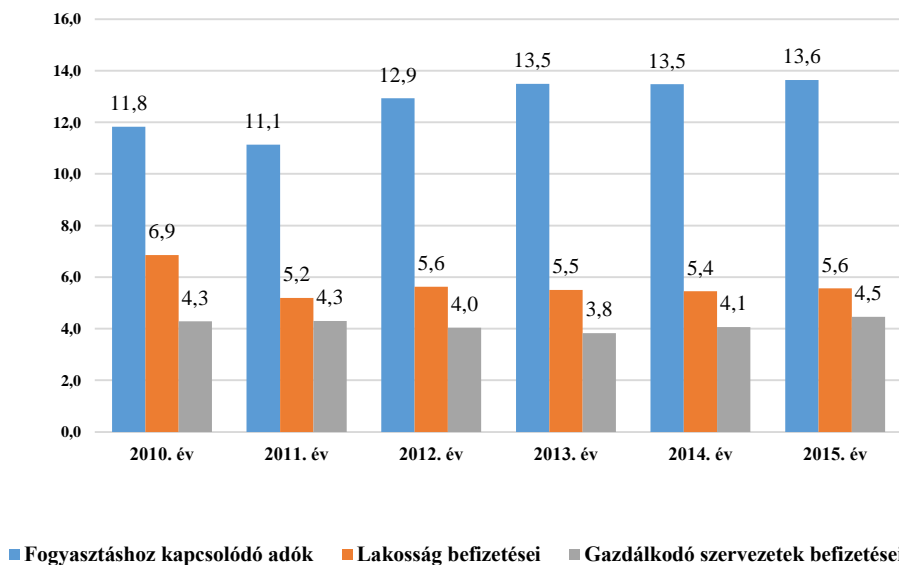
Forrás: NGM adatszolgáltatás alapján.

Az adószervezet átalakításának további célja, hogy az adóbevételeken belül csökkenjen a lakossági befizetések aránya és növekedjen a gazdálkodó szervezetek befizetéseinek aránya. A lakossági befizetések aránya a 2010. évi 29,8%-ról 2015. évben 23,5%-ra csökkent, a gazdálkodó szervezetek befizetései azonban majdnem változatlanok maradtak: 2010-ben 18,6%, 2015-ben 18,9%-át adták az adóbevételeknek. A gazdálkodó szervezetek befizetéseinek aránya a 2013. évben érte el a mélypontot, akkor 16,8% volt, a 2014. és 2015. évben azonban az arány már növekedett. A 2015. évben kiemelkedően magas társasági adó befizetéséből származó többlet az adóelkerülés elleni 2015. évi intézkedések hatását, illetve a feldolgozóipar gazdasági teljesítményét tükrözi.

A törvényi besorolás szerint csoportosított adóterhelést a GDP %-ában a **18. ábra** mutatja.

18. ábra

A központi költségvetés adó- és adójellegű bevételei a GDP %-ában

Forrás: NGM adatszolgáltatás alapján.

Az adóterhelés rátája a törvényi besorolás szerinti csoportok vonatkozásában eltérő mértékű volt. A lakossági befizetések rátája 2010. év után folyamatosan csökkent, azóta az 5,5% körüli nagyságrendben stabilizálódott. A gazdálkodó szervezetek befizetéseinek rátája az időszak során 2013-ig csökkenő jellegű, majd 2014. évtől emelkedő tendenciát mutat, de nem éri el a lakossági befizetésekét. A fogyasztáshoz kapcsolódó adók rátája 2010. évtől számítva – a 2011. év kivételével – folyamatos emelkedést mutat, az ebből a csoportból származó adóbevételi arány a teljes időszakban meghaladta a gazdálkodó szervezetek és a lakosság befizetései együttes arányát.

3.1.2.2. A központi költségvetés további közteher jellegű bevételei

A közteher jellegű bevételek döntően az adó és adójellegű bevételekből származtak, 2014. évben 64,9%-át, 2015. évben 65%-át adták az összes közteher jellegű bevételeknek. A második nagy csoport a szociális hozzájárulási adó és a járulékokból származó bevétel, amely 2014. évben 34,5%-át 2015. évben 34,4%-át tette ki a közteher jellegű bevételeknek. A központi költségvetés egyéb bevételei és egyéb uniós bevételei arányukat tekintve együtt sem érik el az 1%-ot.

A központi költségvetés közteher jellegű bevételeit a **10. táblázat** mutatja.

10. táblázat

A központi költségvetés közteher jellegű bevételei a GDP %-ában

Megnevezés	2014. GDP arányában (%)	2014. %-os megoszlás	2015. GDP arányában (%)	2015. %-os megoszlás
Adó és adójellegű bevételek	23,0	64,9	23,7	65,0
Szociális hozzájárulási adó és járulékok	12,3	34,5	12,5	34,4
Egyéb bevételek	0,1	0,3	0,1	0,3
Egyéb uniós bevételek	0,1	0,3	0,1	0,3
Közterhek összesen	35,5	100,0	36,4	100,0

Forrás: NGM adatszolgáltatás alapján, előzetes mérleg.

GDP-arányosan vizsgálva a bevételeket: az adó és adójellegű bevételek 0,7 százalékpontos, a szociális hozzájárulási adó és a járulékokból származó bevétel 0,2 százalékpontos növekedése tapasztalható. Az egyéb bevételek és egyéb uniós bevételek GDP arányosan nem változtak.

3.1.2.3. A kormányzati szektor eredményszámléletű bevételei

A központi költségvetés pénzforgalmi számléletű bevételeinek bemutatása után a **11. táblázatban** bemutatjuk a kormányzati szektor 2015. évi teljes bevételeinek alakulását, az EU ESA/EDP módszertan szerinti eredményszámléletű adatok alapján.

11. táblázat

A kormányzati szektor költségvetési bevételeinek összetétele a GDP %-ában

(eredményszámléletben)

Bevételek megnevezése	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Adó és járulékteher	36,7	38,6	38,3	38,5	39,2
ebből: Összes adóbevétel	23,6	25,5	25,2	25,4	25,9
TB hozzájárulások	13,1	13,1	13,1	13,1	13,3
Tulajdonosi jövedelmek	1,1	1,0	0,6	0,6	0,4
Egyéb bevételek	6,5	6,7	8,1	8,5	9,1
ebből: Áruk, szolg. ellenértéke	3,0	3,0	3,6	3,7	3,4
Folyó transzferek	1,3	1,6	1,9	1,9	1,7
Tőketranszferek	2,2	2,1	2,6	3,0	4,0
Összes bevétel	44,3	46,3	47,0	47,5	48,7

Forrás: KSH adatszolgáltatása az EU ESA 2010 Transmission Program keretében.

A 2015. évben a centralizációs arány (kötségvetési bevételek a GDP %-ában) 1,2 százalékponttal nőtt Magyarországon. A centralizációs arány növekedéséhez 0,7 százalékponttal járult hozzá az adó-és járulékterhelés növekedése, 1,0 százalékponttal az EU támogatások miatt megnövekedett tőketranszferek növekedése. Ugyanakkor 0,3 százalékponttal csökkent az áruk és szolgáltatások ellenértékének, 0,2 százalékponttal a folyó transzfereknek, és 0,2 százalékponttal a tulajdonosi jövedelmek GDP-hez mért aránya.

Az adóterhelés növekedése – összetételének kedvező alakulása ellenére – az ország versenyképességét rontja. Az Európai Unió országait tekintve Magyarországon az adó- és járulékterhelés közepesnek számít, és 2015-ben 1,5 százalékponttal maradt az EU-s átlag alatt, de a legnagyobb versenytársakat jelentő visegrádi országokénál jelentősen magasabb. Az adóterhelés mértéke Lengyelországban 33,4%, Csehországban 34,7%, Szlovákiában 32,1%.

Kedvező az ország szempontjából, hogy az EU-ból lehívott támogatások növekedtek, a GDP-hez viszonyítva a 2011. évi arány majdnem kétszeresen teljesült a 2015. évben.

3.1.3. A kiadások teljesülése

3.1.3.1. *A kiadások közgazdasági bontásának elemzése*

A kiadások közgazdasági bontásának elemzésével arra kapunk választ, hogy a kormányzati szektor által centralizált források milyen területeken kerültek elköltésre, az elmúlt években milyen tendenciák tapasztalhatók.

A **12. táblázat** arról tájékoztat, hogy a költségvetési politika milyen mértékben érintette a közszolgáltatás termelési költségeit (a termelő felhasználást és a munkavállalói jövedelmet), a folyó kiadásokat (a támogatásokat, a kamatot, a társadalmi juttatásokat és az egyéb folyó kiadásokat), valamint a tőkekiadásokat (a felhalmozási transzfereket és a felhalmozási kiadásokat). Amennyiben például a 2015. évi munkavállalói jövedelemből (10,7%) kivonjuk a 2014. évi munkavállalói jövedelem arányt (10,4%), akkor a +0,3 százalékpontos különbség azt jelzi, hogy 2015-ben a nagyobb bérkiadások +0,3 százalékponttal (a GDP 0,3%-ával) növelték a költségvetési kiadásokat, és ezen keresztül a költségvetési hiányt. A táblázatból jól látható, hogy 2015-ben a GDP-arányos kiadások emelkedése 0,9 százalékponttal rontotta a költségvetési egyenleget. A kiadási tételek közül a munkavállalói jövedelem növekedése (+0,3 százalékponttal), a felhalmozási kiadások növekedése (+1,2 százalékponttal), a folyó és felhalmozási transzferek növekedés (+0,4 százalékponttal és +0,9 százalékponttal) rontották a kormányzati szektor egyenlegét. Az egyenleget javító kiadások között voltak a termelői felhasználás (-0,9 százalékpont), a kamat (-0,4 százalékpont), a támogatások (-0,1 százalékpont), a társadalmi juttatások (-0,6 százalékpont).

A kormányzati szektor kiadásai közgazdasági bontásban a GDP %-ában

Megnevezés	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Termelési költségek (értécsökkenés nélkül) (1+2)	17,5	17,3	17,6	18,3	17,8
ebből: 1. Munkavállalói jövedelmek	10,2	10,0	10,1	10,4	10,7
2. Termelői felhasználás	7,3	7,3	7,5	8,0	7,1
3. Kamat	4,2	4,6	4,5	4,0	3,6
4. Támogatások	1,2	1,4	1,3	1,4	1,3
5. Társadalmi juttatások	18	17,5	17,1	16,0	15,4
6. Felhalmozási kiadások	3,4	3,8	4,4	5,5	6,7
7. Folyó transzferek	2,5	2,5	3,1	2,8	3,2
8. Felhalmozási transzferek	2,9	1,6	1,6	1,8	2,7
Összes kiadás (1-7)	49,7	48,6	49,6	49,8	50,7
Közvetlen állami kereslet (2+6+8)	13,6	12,7	13,5	15,3	16,5

Forrás: KSH adatszolgáltatása az EU ESA 2010 Transmission Program keretében.

A kiadások szerkezetében az elmúlt évek adatai alapján átrendeződés tapasztalható, a közszolgáltatások költségeinek GDP-n belüli aránya csökkent, a munkavállalói jövedelmnövekedést ellensúlyozta a termelői felhasználás arányának csökkenése. A munkavállalói jövedelmek 10,7%-os arányát tekintve Magyarország az EU országok átlagos szintjén mozog, a visegrádi országokat tekintve a magyar arány mindhárom országénál magasabb. A kamatkiadások aránya a 2012. évi 4,6%-ról 2015-ben 3,6%-ra csökkent. A kamatkiadások GDP-n belüli arányának csökkenése minden EU tagállamban tapasztalható tendencia, a 2012-2015 év átlagánál minden tagállamban – Bulgáriát kivéve – alacsonyabb a 2015. évi adat, amely a nemzetközi piacokon tapasztalható alacsonyabb kamatszinteknek köszönhető. A kedvező folyamat ellenére Magyarország még mindig a nagy kamatkiadásokkal küzdő országok közé tartozott. A 2015. évben a magyar kamatkiadás 3,6%-os arányánál csak Portugália (4,8%), Olaszország (4,7%), Görögország (3,8%) GDP arányos kamatkiadása volt magasabb. A visegrádi országokhoz viszonyítva Magyarország kamatkiadási terhei átlagosan kétszer nagyobbak voltak.

A támogatási kiadások GDP-hez mért aránya lényegében nem változott. Ebben a tekintetben Magyarország az EU-s átlagnak megfelelő arányt, 1,3%-ot költött, a visegrádi országok közül Csehország 2,3%-ot, ugyanakkor Lengyelország 0,5%-ot, Szlovákia pedig 0,6%-ot fordított támogatási kiadásokra. A társadalmi juttatások GDP-hez mért aránya folyamatos csökkenést mutat 2011. év óta. Magyarország ebben a tekintetben a 2015 évben (15,4%) elmarad a 28 EU ország 20,7%-os átlagától. GDP arányosan a magas centralizációs aránnyal bíró Franciaország (25,9%) és Belgium (25,4%) költött legtöbbet társadalmi juttatásokra, legkevesebbet Románia és Lettország (mindkettő 11,5%-

ot). A visegrádi országok közül Szlovákiában az arány 19%, Lengyelországban 16,3%, mindkét országban az elmúlt időszakban nem történt változás. Csehországban az arány 15,9%, itt 2014-ről 2015-re kismértékű csökkenés tapasztalható.

Az elmúlt öt évben a legnagyobb növekedés a felhalmozási kiadások és a felhalmozási transzferek esetében volt. Ennek fő oka, hogy javult a beruházási ráta, és a beruházások között jellemző volt az EU-s társfinanszírozású projekt. A bruttó állóeszköz felhalmozás a 28 EU ország átlagát tekintve 2,9% volt 2015-ben. A GDP %-ában a visegrádi országok a 6,7%-os magyar arányhoz közel eső nagyságrendben költöttek a beruházásokra: Lengyelország 4,4%-ot, Csehország 5,2%-ot, Szlovákia 6,2%-ot. A beruházások növekedése pozitív hatásait a következő években fejti ki, megalapozva a GDP további növekedését. A kormányzati kiadások egy része a piacon is megjelent mint kereslet, s ezáltal a gazdaságélénkítésben, a válság leküzdésében szerepet játszott. Az állami kereslet a GDP %-ban 2012 óta folyamatosan növekedett, elsősorban a beruházásokra fordított kiadások növekedése miatt.

3.1.3.2. A kiadások funkcionális szerkezeti elemzése

A kiadások elemzésének második lépéseként arra a kérdésre keressük a választ, hogy miként változott a kiadások funkcionális szerkezete és az egyes funkciócsoportok GDP-arányos változása milyen irányban és mértékben hatott az államháztartás egyenlegére. A kiadások funkcionális elemzését pénzforgalmi szemléletben végeztük, mert az eredményszemléletű adatok az elemzés készítésekor 2015. évre még nem álltak rendelkezésre. A versenyképesség szempontjából kiemelkedően fontos, hogy az állam mire és milyen hatékonysággal költi el a költségvetési bevételeket. A kiadási szerkezet adatait a **13. táblázat** mutatja.

13. táblázat

Az államháztartás konszolidált kiadási szerkezete funkcionális bontásban (pénzforgalmi szemléletben, százalékos megoszlás)

Megnevezés	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Állami működés	19,1	15,1	16,6	17,8	16,8
ebből: - általános közösségi szolgáltatások	13,9	9,6	11,5	12,9	11,5
Jóléti funkciók	57,6	58,9	57,1	55,0	56,1
ebből: - oktatás	10,8	10,3	10,1	10,3	10,7
- egészségügy	8,8	8,6	8,5	8,4	9,3
- társadalombiztosítási és jóléti szolgáltatások	32,3	33,9	32,5	30,1	29,5
Gazdasági funkciók	13,1	15,5	17,3	18,4	19,7
Államadósság kezelés	7,7	8,7	8,6	8,7	7,1
Funkcióba nem sorolható tételek	2,5	1,8	0,4	0,1	0,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: NGM adatszolgáltatás alapján.

A 2010-2015 közötti időszakban a kiadások funkcionális szerkezeti változásának fő jellemzői a következők voltak.

Az állami működés részarányának 2012. év óta tartó növekedése 2015. évben megállt, és 1%-os részarány csökkenés tapasztalható, ami döntően a pénzügyi és költségvetési tevékenységek és szolgáltatások részarány csökkenésének köszönhető.

A kormányzati politika fő jellemzői a jóléti funkciók tekintetében:

- ▶ szociális „*segély helyett munka*” keretében a közfoglalkoztatottak részére nem segélyt, hanem bért fizettek, amely átcsoportosításhoz vezetett a jóléti és gazdasági funkciók között;
- ▶ a munkahelyek megőrzése a Munkahelyvédelmi Akcióterv keretében adó- és járulékkedvezményekkel történt, ez a bevételi oldalon jelenik meg csökkentő tényezőként;
- ▶ a családtámogatások családi adókedvezmény formájában az szja bevételeket csökkentették, és nem jelentek meg jóléti kiadásként;
- ▶ a nyugdíjrendszer átalakítása következtében a korábban nyugdíjszerűnek minősített ellátások helyére olyan szociális ellátások léptek, amelyek egy részét már nem a társadalombiztosítási, hanem a szociális funkció kiadásai között kell számba venni.

Ezek a szerkezeti változások magyarázták a jóléti funkciók arányának 2012 és 2014 közötti folyamatos csökkenését. 2015. évben a jóléti funkciók aránya 1,1 százalékponttal nőtt, az oktatás és az egészségügy aránya növekedett, ugyanakkor a társadalombiztosítási szolgáltatások részarányának csökkenése 2015. évben is folytatódott. Az oktatás esetében a felsőfokú és az egyéb oktatásra fordított kiadások részaránya, az egészségügy terén a kórházi tevékenységek és szolgáltatások kiadásainak részaránya nőtt.

Az egészségbiztosítás pénzbeli ellátásaira 2015-ben 440,9 milliárd forintot fordított a költségvetés, szemben a 2014. évi 445,1 milliárd forinttal; ezen belül a rokkantsági, rehabilitációs ellátásokra kevesebbet, a táppénzre, a csecsemőgondozási díjra többet. A családi pótlékokra és gyermekeknek járó juttatásokra a 2014. évi 506,7 milliárd forinttal szemben 2015-ben 510,7 milliárd forintot folyósítottak, ezen belül nőtt a Gyes, Gyed ellátások és csökkent a családi pótlék kifizetése. Jövedelempótló és jövedelemkiegészítő szociális támogatásokra a 2014. évi 63,7 milliárd forinttal szemben 2015-ben 130,5 milliárd forintot fordítottak; a növekedés oka, hogy a járási szociális feladatok ellátása 2015. évtől átkerült a központi költségvetésbe az önkormányzatoktól.

Nyugellátásokra a 2014. évben 2915,0 milliárd forintot 2015. évben 2987,7 milliárd forintot folyósítottak. A 2015. januári nyugdíjmelés 1,8%-os volt, az ellátások szerkezeti átalakulása – a magasabb összegű öregségi nyugdíjak súlyának növekedése – miatt az egy főre jutó átlagos ellátás összesen 3%-kal emelkedett, ugyanakkor az ellátottak száma 0,5%-kal kevesebb volt az előző évinél.

A versenyképesség szempontjából fontos, hogy az állam az államháztartás kiadásának hány százalékát költötte gazdasági funkciókra. A gazdasági funkciókra fordított kiadások részaránya 2011 és 2015 között az államháztartás összes kiadásán belül folyamatosan nőtt, és ennek eredményeként 13,1%-ról 19,7%-ra emelkedett, ami alapján nőtt az infrastrukturális beruházás, illetve a támogatás vagy vásárlás formájában a gazdasági szereplőknek kifizetett közpénz mértéke. Ebből következik, hogy a közpénzek felhasználása növekvő arányban segítette elő közvetlenül a gazdaság fejlesztését, a gazdaság versenyképesebbé tételét.

Az államadósság kezelés kiadásainak aránya 2012-2014-ig stabilan 8,6%-8,7% volt, ez 2015-ben 7,1%-ra csökkent a kedvező kamatkörnyezetnek és a GDP-hez mérten csökkenő államadósságnak köszönhetően.

Az államháztartás kiadási szerkezetét funkcionális bontásban a GDP arányában is megvizsgáltuk, pénzforgalmi szemléletben, ennek adatait a **14. táblázat** mutatja be.

2015-ben csökkent az állami működésre és az államadósság kezelésre, nőtt a jóléti és gazdasági funkciókra fordított kiadások GDP-hez viszonyított aránya. A jóléti funkciókon belül emelkedett az oktatásra és az egészségügyre fordított kiadások aránya, ugyanakkor folytatódott a társadalombiztosítási szolgáltatásokra fordított kiadások arányának 2012. évtől elkezdődött csökkenése.

14. táblázat

Az államháztartás konszolidált kiadási szerkezte funkcionális bontásban (pénzforgalmi szemléletben, a GDP %-ában)

Megnevezés	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Állami működés	10,0	7,5	9,0	9,3	8,7
ebből: - általános közösségi szolgáltatások	7,2	4,7	6,2	6,8	6,0
Jóléti funkciók	30,0	29,2	30,8	28,8	29,2
ebből: - oktatás	5,7	5,1	5,4	5,4	5,6
- egészségügy	4,6	4,3	4,6	4,4	4,8
- társadalombiztosítási és jóléti szolgáltatások	16,8	16,8	17,6	15,8	15,3
Gazdasági funkciók	6,8	7,7	9,4	9,6	10,3
Államadósság kezelés	4,0	4,3	4,6	4,6	3,7
Funkcióba nem sorolható tételek	1,7	0,9	0,2	0,1	0,1
Összesen	52,5	49,6	54,0	52,4	52,0

Forrás: NGM adatszolgáltatás alapján.

A táblázatból jól látható, hogy 2014-hez képest 2015-ben két kiemelt funkció GDP-arányos pénzforgalmi kiadása nőtt, kettő pedig csökkent:

- ▶ az állami működésé csökkent 0,6 százalékponttal;
- ▶ a jóléti funkcióké nőtt 0,4 százalékponttal, azokon belül az oktatás és egészségügy nőtt, míg a társadalombiztosítási és jóléti szolgáltatásoké csökkent;
- ▶ a gazdasági funkcióké nőtt 0,7 százalékponttal;
- ▶ az államadósság kezelése csökkent 0,9 százalékponttal.

A kiadások változásai 2015-ben 0,4 százalékponttal javították az egyenleget az előző évhez képest.

3.1.4. A központi tartalékok felhasználása

A 2015. évi központi költségvetési tartalékok a rendkívüli kormányzati intézkedésekre szolgáló tartalékból, a céltartalékból és a makrogazdasági kockázatok ellensúlyozását szolgáló Országvédelmi Alapból álltak.

A céltartalékok nem takarnak valós költségvetési tartalékot, hanem előre megtervezett, év közben pontosított kiadásokat tartalmaznak. A 2015. évi költségvetési törvény a közszférában foglalkoztatottak bérkompenzációjára 46,7 milliárd forintot, különféle kifizetésekre 49,0 milliárd forintot, míg a központi költségvetési szervek tartozásállományának csökkentésére 60,0 milliárd forintot, összesen 155,7 milliárd forintot tartalmazott céltartalékként. A közszférában foglalkoztatottak bérkompenzációjára és a különféle kifizetésekre szóló előirányzatok teljes összegben felhasználásra kerültek. A központi költségvetési szervek tartozás-állományának csökkentését szolgáló előirányzatot a fekvőbeteg szakellátást nyújtó egészségügyi szolgáltatók adósságának rendezésére csoportosították át.

A 2015. évi költségvetési törvényben szereplő rendkívüli kormányzati intézkedésekre szolgáló tartalék és az Országvédelmi Alap felhasználásra kerültek. A 2015. évben a tartalékok betöltötték szerepüket, kezelni tudták az évközben felmerülő költségvetési kockázatokat, mivel a tartalékok teljes felhasználása mellett is a költségvetés EDP hiánya a költségvetési törvényben előírt hiánycél alatt maradt és végül a GDP 2%-ában teljesült.

- ▶ A rendkívüli kormányzati intézkedésekre szolgáló tartalék módosított előirányzata 169,2 milliárd forint volt; átcsoportosítás útján történt felhasználásában szerepet játszó legnagyobb tételek között szerepel: 20%-os részaránnyal a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ, 18%-kal a migrációs helyzet kezelésének finanszírozása, továbbá 11%-ban két társaság, az Első Nemzeti Közműszolgáltató Zrt., valamint a Központi Adatgyűjtő és Feldolgozó Társaság megalapítása.

- Az Országvédelmi Alap 30,0 milliárd forintos előirányzatának felhasználására – Magyarország 2015. évi központi költségvetéséről szóló 2014. évi C. törvény 3. §-ának megfelelően –2015. szeptember 30-át követően került sor, 57%-ban a migrációs helyzet okozta kiadások fedezésére. Továbbá az előirányzat felhasználása az alábbi jelentősebb tételek forrásbiztosítását szolgálta: EU–Afrika Infrastrukturális Alap, valamint az IFC Együttműködési Alap támogatása; Stipendium Hungaricum ösztöndíjprogram működtetése; Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer működtetése; Magyar Honvédség Pápa Bázisrepülőtér fejlesztése.

3.2. A helyi önkormányzatok költségvetésének fő jellemző vonásai

A helyi önkormányzatok 2015-ben – a finanszírozási műveletek nélkül – összesen 2834,8 milliárd forint bevétellel gazdálkodtak, vagyis a GDP 8,4%-ának felhasználásáról helyi szinten döntöttek. A bevételek a bázisévinél 5,6%-kal voltak magasabbak. A helyi önkormányzatok kiadásai 2821,8 milliárd forintot tettek ki, ami 8,7%-os növekedést jelent az elmúlt évhez képest. Az egyenleg pozitív, az önkormányzati alrendszer az államháztartás hiányát csökkentette.

3.2.1. A helyi önkormányzatok bevételeinek teljesülése

A helyi önkormányzati bevételeket a **15. táblázat** mutatja be.

15. táblázat

A helyi önkormányzatok bevételei pénzforgalmi szemléletben

Megnevezés	2014. (Mrd Ft)	2015. (Mrd Ft)	2014. megoszlás (%)	2015. megoszlás (%)	Változás 2015./2014. (2014=100)
Saját folyó bevételek	1032,2	1118,6	38,4	39,3	108,4
<i>ebből: helyi adók</i>	<i>668,4</i>	<i>739,4</i>	<i>24,9</i>	<i>26,0</i>	<i>110,6</i>
Átengedett bevételek	28,4	30,5	1,1	1,1	107,4
Felhalmozási és tőkejellegű bevételek	519,8	686,5	19,4	24,1	132,1
Állami hozzájárulások és támogatások	792,4	665,4	29,5	23,4	84,0
Támogatásértékű működési bevételek	312,2	346,6	11,6	12,2	111,0
Összes bevétel	2685,0	2847,6	100,0	100,0	106,1

Forrás: NGM adatszolgáltatás alapján.

Az önkormányzatok saját folyó bevételei 2015-ben 8,4%-kal, ezen belül is a helyi adóbevételek 10,6%-kal növekedtek az előző évhez képest, így részarányuk a bevételeken

belül nagyobb lett. Az átengedett központilag szabályozott adójellegű bevételek aránya változatlan, összege kis mértékben emelkedett.

A felhalmozási és tőkejellegű bevételek aránya 19,4%-ról 24,1%-ra nőtt, 2014. évhez képest a bevétel növekedése 32,1%-os. Ennek fő oka, hogy nőtték az EU-s programokból származó támogatási bevételek. Az önkormányzatok sikeresen pályáztak EU-s projektekre, valamint a 2007-2013. évek költségvetési ciklus programjainak lezárása is a 2015. év végéig volt esedékes, ami meggyorsította a források lehívását.

Az állami hozzájárulások és támogatások bevétel aránya 29,5%-ról 23,4%-ra csökkent, ennek oka, hogy a 2014. évi adatokban szereplő adósságkonszolidáció miatti egyszeri bevétel 2015-ben már nem jelentkezett. A helyi önkormányzatok központi finanszírozása 2015-ben is a 2013-ban kialakított, a tapasztalatok alapján évről-évre pontosított, az önkormányzati feladatellátáshoz igazodó, feladatalapú támogatási rendszerben történt. A támogatásértékű működési bevételek 11%-kal nőtték, a bevételeken belüli arányuk jelentősen nem változott.

A helyi adóbevételek alakulását mutató **16. táblázatból** látható, hogy az adótételeken belül a legnagyobb összeget kitevő iparüzési adóbevétel 11,7%-kal nőtt, ami a jobb gazdasági teljesítménynek és a gazdaság „*fehérédsének*” (árbevétel eltitkolás csökkenésnek) tudható be. Az idegenforgalmi adó növekedése (12,6%) szintén kiemelkedő a fellendülő turizmusnak köszönhetően. A 2015. évtől lehetőségként adódó települési adó kivetésével az önkormányzatok jellemzően nem éltek.

16. táblázat

Helyi adó bevételek adónemenként

Megnevezés	2014. (Mrd Ft)	2015. (Mrd Ft)	Változás 2015./2014. (2014.=100)
Építményadó	105,0	112,0	106,6
Telekadó	17,9	19,1	106,5
Kommunális adó	13,0	13,4	103,4
Iparüzési adó	523,1	584,4	111,7
Idegenforgalmi adó	9,3	10,5	112,6
Helyi adók összesen	668,4	739,4	110,6
Települési adó	0	0,5	-
Önkormányzati adóbevétel összesen	668,4	739,8	110,7

Forrás: NGM adatszolgáltatás alapján.

3.2.2. A helyi önkormányzatok kiadásainak teljesülése

Az önkormányzatok a feladataik ellátása során felhasznált kiadásaik teljesülését funkcionális bontásban a **17. táblázat** mutatja. A táblázatból látható, hogy az önkormányzatok az állami működési funkciókra összességében és arányaiban is kevesebbet költöttek, törekedtek a működési költségek csökkentésére.

Jóléti funkciókra a bázisévinél 9,1%-kal fordítottak többet, arányaiban a bázisévnek megfelelő módon. A funkción belül az egyes területeken nagy eltérés mutatkozott. Az oktatás és az egészségügy területén a növekedés az előző évhez képest kismértékű, mindkét funkció aránya kisebb csökkenést mutatott. A társadalombiztosítási szociális és jóléti szolgáltatásokra fordított kiadások aránya 15,3%-ról 13,4%-ra csökkent, és a bázisévi kiadások 95,2%-át tette ki. Ennek fő oka, hogy 2015. március 1-jétől járási kormányhivatali hatáskörbe került valamennyi normatív alapon járó támogatás, s így az önkormányzatok pénzbeli ellátásokkal kapcsolatos, kötelező feladatai jelentős mértékben csökkentek. A lakásügyek, települési és kommunális szolgáltatások funkcióra fordított kiadások 32,6%-os növekedése miatt aránya az összes kiadáson belül 13,2%-ról 16,1%-ra nőtt. A növekedés az EU-s támogatások felhasználásával létrejött beruházásokkal függ össze. A szórakoztató, kulturális és vallási tevékenységre 6,9%-kal fordítottak többet az előző évinél, az összes kiadáson belüli aránya 7,6%-ról 7,4%-ra csökkent.

17. táblázat

Az önkormányzatok funkcionális kiadásainak alakulása

(pénzforgalmi szemléletben)

Megnevezés	2014. év (Mrd Ft)	2015. év (Mrd Ft)	2014. év megoszlás (%)	2015. év megoszlás (%)	Változás 2015/2014 (2014=100)
I. Állami működési funkciók	583,0	585,4	22,5	20,7	100,4%
II. Jóléti funkciók összesen	1260,9	1376,0	48,6	48,6	109,1%
<i>Ebből:</i>					
<i>Oktatás</i>	254,3	262,1	9,8	9,2	103,0%
<i>Egészségügy</i>	69,3	70,2	2,7	2,5	101,2%
<i>Társadalom bizt., szociális és jóléti szolg.</i>	397,6	378,6	15,3	13,4	95,2%
<i>Lakásügyek, települési és kommunális szolg</i>	343,6	455,5	13,2	16,1	132,6%
<i>Szórakoztató, kulturális és vallási tev. és szolg.</i>	196,1	209,7	7,6	7,4	106,9%
III. Gazdasági és egyéb funkciók	713,3	826,5	27,5	29,2	115,9%
IV. Államadósság kezelés	--	--	--	--	--
V. Funkcióba nem sorolható tételek	38,3	46,2	1,5	1,6	120,5%
Kiadások összesen	2595,5	2834,0	100,0	100,0	109,2%

Forrás: NGM adatszolgáltatás alapján.

A gazdasági és egyéb funkciók esetében 15,9%-os kiadás növekedés mellett a funkció kiadásokon belüli aránya 27,5%-ról 29,2%-ra nőtt. A környezetvédelmi kiadások jelentősen nőttek a területen végrehajtott infrastrukturális beruházások eredményeként. A vasúti közlekedésre fordított kiadások közel a 2014. évi felére csökkentek.

Az önkormányzatok kiadásait közgazdasági osztályozás szerint vizsgálva az tapasztalható, hogy a működési kiadások aránya az összes kiadáson belül a 2014 évi 70,1%-ról 65,5%-ra csökkent, míg a felhalmozási kiadásoké 29,9%-ról 34,5%-ra nőtt. Az arányeltolódás az EU-s támogatások felhasználásával megvalósult beruházásokon kívül az önkormányzatok költségtakarékosságra törekvő gazdálkodásának az eredménye. Az önkormányzatok a korábbiaknál jobban igyekeztek működési költségeiket a bevételi lehetőségeikhez igazítani azért, hogy elkerüljék az újabb eladósodást, amit az önkormányzati hitelfelvételek kormányzati jóváhagyási kötelezettsége is ösztönöz.

4. AZ ESA/EDP EGYENLEG ALAKULÁSA

Az EU Túlzott Hiány Eljárása keretében használt EDP-módszer szerint számított kormányzati szektor (ESA/EDP) hiánya 2015-ben a GDP 2%-át tette ki, alacsonyabb lett az előirányzott és az EU Bizottság által prognosztizált 2,6%-nál. Az előző három évben a kormányzati hiány nagysága 2012-ben 2,3%, 2013-ban 2,6%, 2014-ben pedig 2,3% volt.

E kedvező ESA/EDP-egyenleg a kormányzati szektor pénzforgalmi egyenlegéből kiindulva, az ún. „EDP-híd” korrekciós tényezőinek eredményeként alakult ki. A levezetést a **18. táblázat** foglalja össze.

18. táblázat

A 2015. évi GDP arányos ESA/EDP egyenleg levezetése („EDP híd”)

Az egyenlegmutató összetevői	a GDP %-ában
1. Az államháztartás (központi és önkormányzati alrend-szer) pénzforgalmi egyenlege	-3,6
2. Eredményszemléletre történő áttérés miatti korrekciók	2,3
3. Pénzügyi tranzakciók kiiktatása	-0,5
4. Egyéb korrekciók	-0,4
5. Államháztartáson kívüli szervezetek egyenlege	0,2
6. EDP-híd összesen (2+3+4+5)	1,6
Kormányzati szektor EDP egyenlege	-2,0

Forrás: KSH, NGM.

Az ESA/EDP egyenleg levezetéséhez kapcsolódóan az EU Bizottság által elfogadott módszertani előírások szerinti korrekciós változások és hatásaik a kormányzati szektor esetében a következők voltak:

- az eredményszemléletű számbavétel alkalmazása – ami érinti az adó- és adójellegű bevételeket, a társadalombiztosítási járulékokat, a beruházásokat, az uniós projekteket, a kamatkidadásokat és kamatbevételeket, a munkavállalói jövedelmeket stb. – a GDP 2,3%-ával javította a kormányzati szektor ESA/EDP egyenlegét az államháztartás pénzforgalmi hiányához képest, a legnagyobb tételt a korábbiakban bemutatott EU elszámolások miatti korrekció jelentette;
- a kölcsönműveletekkel, a részesedések vásárlásával, valamint az önkormányzati privatizációs bevételekkel kapcsolatos pénzügyi tranzakciók hatása 0,5%-kal rontotta a kormányzati szektor ESA/EDP egyenlegét a pénzforgalmi hiányához képest;
- az egyéb korrekciók hatása 0,4%-kal szintén rontotta a kormányzati szektor ESA/EDP egyenlegét a pénzforgalmi egyenleghez képest;

- az államháztartáson kívüli szervezetek¹⁵ egyenlege pedig a GDP 0,2%-ával javította a kormányzati szektor ESA/EDP egyenlegét a pénzforgalmi egyenleghez képest.

E tényezők összesen 2015-ben az ESA/EDP hiány nagyságát mintegy 505,7 milliárd forinttal, a GDP 1,6%-ával javították a pénzforgalmi egyenleg nagyságához mérten.

A helyi önkormányzati alrendszer esetében az EU előírások szerinti korrekciós változások 2015-ben 0,1%-kal rontották az alszektor 0,1%-os GDP-arányos egyenlegét. Ezzel szemben a központi költségvetés esetében ESA/EDP-híd korrekció egyenleg-hatása 2015-ben 1,4% volt. Az ellentétes előjelű korrekció annak a következménye, hogy a államháztartás központi és önkormányzati alrendszere között olyan tranzakciók mentek végbe, amelyek a központi költségvetés pozícióját javították az önkormányzati alrendszer pozícióját pedig kis mértékben rontották.

Az elkülönített állami pénzalapok és a társadalombiztosítási alapok esetében az ESA/EDP-híd szerinti korrekció egyenlegre gyakorolt hatása 2015-ben mindössze +0,1%, illetve +0,1% volt.

¹⁵ A kormányzati szektorba sorolt vállalatok és nonprofit intézmények nettó hitelfelvétele.

5. AZ ÁLLAMADÓSSÁG ALAKULÁSA

5.1. A GDP-arányos államadósság alakulása

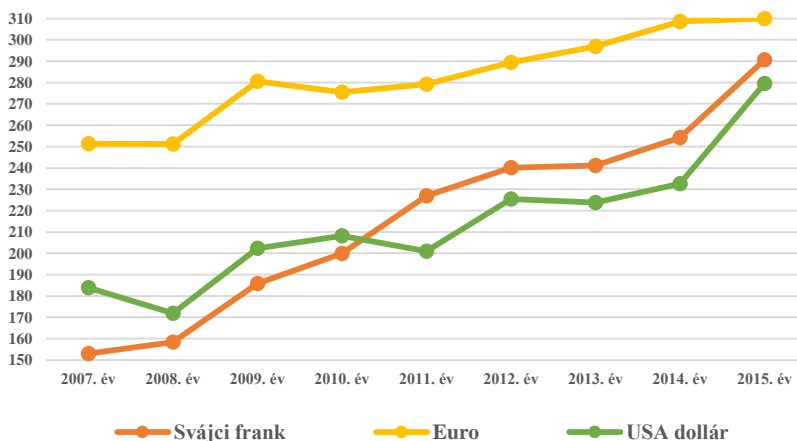
A központi költségvetés bruttó forint- és devizaadóssága 2015-ben 818,6 milliárd forinttal nőtt. A kormányzati szektor uniós módszertan szerinti GDP-arányos államadóssága a 2015. év végére 75,3%-ra csökkent szemben a tervezett 74,9%-kal és a 2014. év végi 76,2%-kal. A központi költségvetés adósságának 2015. évi alakulásában az alábbi tényezők játszottak szerepet:

- ▶ a központi költségvetés hiányát finanszírozó 1595,9 milliárd forint értékű nettó kötvény és állampapír kibocsátás;
- ▶ a deviza-keresztárfolyamok jelentős változása, ami az állam partnerkockázatát csökkentő market-to-market betétállományokat növelte 444,8 milliárd forint összegben;
- ▶ a devizaadósság 1185,4 milliárd forint értékű csökkenése,
- ▶ a devizaárfolyam december végi szintje, 36,7 milliárd forinttal csökkentette az adósság devizában fennálló részének forintban számított nyilvántartási értékét.

A megelőző évekhez képest 2015-ben a forint euróval szembeni árfolyam kisebb kilengésekkel, szűkebb sávban ingadozott, 2015-ben az éves átlagárfolyama mindössze 0,4%-kal értékelődött le az előző évhez képest. Ezzel szemben mind a svájci frankkal, mind az amerikai dollárral szemben jelentősen, 14,4%-kal, illetve 20,2%-kal értékelődött le (19. ábra).

19. ábra

A forint éves átlagárfolyama a főbb devizákkal szemben
(Ft/deviza)

Forrás: MNB adatai alapján (Éves átlagos devizaárfolyamok forintban).

A GDP-arányos államadósság (adósságráta) kedvező változását a következő főbb tényezők tették lehetővé:

- a nominális GDP 4,7%-os bővülését eredményező gazdasági növekedés;
- a kormányzati szektor pozitív elsődleges egyenlege, amelynek GDP-arányos nagysága +1,6% volt;
- a kamatkiadás és kamatbevétel javuló egyenlege: az egyenleg GDP-arányos nagysága 2015-ben 2,9% volt, szemben a 2014. évi 3,1%-kal.

5.2. A központi költségvetés adóssága szerkezetének alakulása

A GDP-arányos államadósság (adósságráta) csökkenése mellett az adósság forint/deviza aránya is tovább javult.

Míg 2011-ben a központi költségvetés adósságának még közel felét a devizaadósság tette ki (ami nagymértékben sérülékennyé tette Magyarországot), addig a 2014. decemberi 37,5%-ról a 2015. év végére sikerült elérni a devizaadósság arányának 31,3%-ra (6,2 százalékponttal) történő csökkenését (**19. táblázat, 20. ábra**).

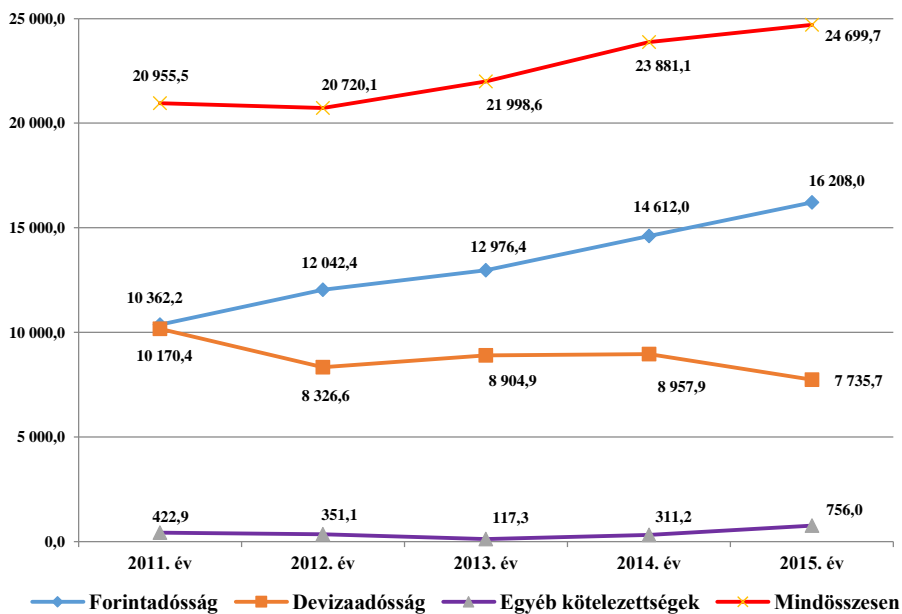
19. táblázat

A központi költségvetés bruttó adóssága (Mrd Ft)

Adósságelem	2010. december	2011. december	2012. december	2013. december	2014. december	2015. december
MINDÖSSZESEN	20 041,0	20 955,5	20 720,1	21 998,6	23 881,1	24 699,7
1. Forintadósság	10 978,2	10 362,2	12 042,4	12 976,4	14 612,0	16 207,9
2. Devizaadósság	8 842,8	10 170,4	8 326,6	8 904,9	8 957,9	7 735,8
2.1. Hitelek	4 292,8	4 458,1	3 312,5	2 735,6	2 164,3	1 696,8
2.1.1. Külföldi hitelek	4 292,8	4 361,9	3 229,0	2 400,2	1 890,0	1 614,2
2.1.2. Belföldi hitelek	0,0	96,2	83,5	335,4	274,4	82,6
2.2. Állampapírok	4 550,0	5 712,3	5 014,1	6 169,3	6 793,6	6 039,0
2.2.1. Külföldön kibocsátott állampapírok	4 550,0	5 712,3	4 924,2	5 736,9	5 844,6	5 198,9
2.2.2. Belföldön kibocsátott állampapírok	0,0	0,0	89,9	432,5	949,0	840,1
3. Egyéb kötelezettségek	220,0	422,9	351,1	117,3	311,2	756,0

Forrás: ÁKK Zrt. adatszolgáltatás alapján.

A központi költségvetés bruttó adóssága (Mrd Ft)

Forrás: ÁKK Zrt. adatszolgáltatás alapján.

A devizaadósság arányának változását az eredményezte, hogy 2012-ben elkezdődött a lakossági program (a háztartások állampapír-piaci részesedésének növelése) és az MNB 2014 tavaszán elindította önfinanszírozási programját azzal a céllal, hogy az intézményi befektetők likviditás-többletét az állampapírpiac felé terelje. Az MNB önfinanszírozási programja 2015 nyarán kiterjesztésre került, ami az év egészét tekintve lefelé szorította a hosszú lejáratú állampapír piaci hozamokat. 2015 júniusában az MNB Monetáris Tanácsa bejelentette, hogy az önfinanszírozási program folytatása érdekében megújul a jegybanki eszköztár. A kéthetes jegybanki kötvényt augusztusban kéthetes betété alakította át a jegybank, ami kizárólag a bankok számára elérhető. Az MNB folytatta a jegybanki kamatcsere (IRS) tendereket, amelyek ösztönözték a bankok hosszabb futamidejű állampapírok iránti keresletét. Mindezen intézkedések következtében a bankok államadósságon belüli részesedése 15%-ról közel 25%-ra emelkedett 2015 végéig. Fontos lépés volt az is, hogy az adósságkezelés 2015-ben is törekedett arra, hogy az állam forrásbevonása során a hosszabb futamidejű (3, 5 és 10 éves futamidejű) piaci finanszírozást biztosító államkötvények játsszanak meghatározó szerepet. Az irántuk mutatkozó kereslet növekedésével a tervekhez képest már az első negyedévtől fokozatosan emelkedtek a kibocsátások. 2015-ben az ÁKK Zrt. a változó kamatozású 3 éves és 5 éves kötvényen kívül minden további kötvényt fix kamatozásúként értékesített.

A belföldi finanszírozás részeként, a belföldi befektetői bázisra támaszkodva egy új Prémium Euró Magyar Államkötvény és egy Letelepelési kötvény sorozat kibocsátására

került sor, azonban 2015-ben nemzetközi devizakötvények kibocsátásával nem került sor külföldi piaci forrásbevonásra, ami hozzájárult a devizaarány gyorsabb ütemű mérséklődéséhez. Ez a jövőre vonatkozóan elősegíti az árfolyamkockázat mérséklődését és az adósság jövőbeni alakulásának biztonságosabb tervezését.

Fontos tényező, hogy a 2014. év végi 180 bázispont alatti CDS felár – nagyobb kilengésekkel – a 2015. év végére jelentősen nem változott. A referenciahozamok 2015 decemberének végén az egy évvel korábbinál 0,6-0,9 százalékponttal alacsonyabb szinten álltak a rövid (3, 6 és 12 hónapos) és a közepes (3 és 5 éves) lejáratokon. A 10 éves lejáraton 27 bázisponttal csökkent, a 15 éves lejáraton kismértékben (5 bázisponttal) emelkedett a referenciahozam. Az éven belüli hozamok május végéig kisebb mértékben, majd szeptember végéig meredeken csökkentek, míg az év utolsó harmadában emelkedtek.

Az adósság biztos finanszírozása szempontjából fontos az adósság lejárat szerkezetének a változása. Ennek jelentőségét kiemeli az a körülmény, hogy Magyarországon a forintadósság esetében csak 3,5-4 év az átlagos futamidő, ami nemzetközi összehasonlításban rövidnek számít. Ennek következtében szükség van arra, hogy az adósságállomány közel egynegyede, évente 5000-6000 milliárd forintnyi adósság megújuljon. Ez a magas arány nagy finanszírozási és kamatkockázatot jelent az ország számára. Egyrészt azért, mert a nemzetközi pénzpiacok kedvezőtlen alakulása idején a külföldi befektetők kivonhatják állampapírjaikat, másrészt fontos tényező az is, hogy az adósság megújítás költségigényes folyamat. Ezért az ÁKK Zrt. 2015-ben továbbra is törekedett arra, hogy a hosszabb, 3, 5 és 10 éves futamidejű, piaci finanszírozást biztosító államkötvények játszanak nagyobb szerepet a kibocsátásokban. A jelentős mértékű lejáratok okozta likviditásingadozások kezelése és a lejárat kockázat csökkentése érdekében a meghirdetett aukciós naptár szerinti, rendszeres államkötvény-visszavásárlási aukciókra került sor az ÁKK Zrt. részéről 2015-ben is, ezáltal egyenletesebbé vált az államkötvények lejárat szerkezete, csökkent a forintadósság refinanszírozási kockázata.

A lakossági állampapírok nettó kibocsátása 2015-ben rekord szintet ért el, lényegesen hozzájárulva így a forintban történő finanszírozás növeléséhez. A kamatozó kincstárjegyek nettó értékesítése 2015-ben 727,0 milliárd forintot tett ki, amely 626,1 milliárd forinttal meghaladta az előző évi értékesítést. A Prémium Magyar Államkötvények és a Bónusz Magyar Államkötvények iránt mérsékeltebb kereslet mutatkozott az év során, amelyek összesített nettó értékesítése 270,5 milliárd forintot tett ki. Ezzel összefüggésben kedvező változás az is, hogy nőtt a forintadósság átlagos hátralévő futamideje (20. táblázat). A forintban determinált adósság összes hátralévő futamideje a 2014. évi 3,88 évvel szemben 2015-ben 4,01 évre hosszabbodott meg. Különösen jelentős mértékben, közel 2,5 évvel nőtt a forinHITELEK átlagos hátralévő futamideje.

A forintadósság átlagos hátralévő futamideje

Átlagos hátralévő futamidő	2012. december 31.	2013. december 31.	2014. december 31.	2015. december 31.
Magyar Államkötvények (MÁK)	4,09	4,09	4,61	4,64
Piaci	4,05	4,00	4,54	4,62
Nem piaci	4,94	8,77	10,59	7,89
Forint-értékpapír összesen	3,23	3,11	3,69	3,72
Forinthitel	8,13	6,83	8,07	10,42
Forintban denominált adósság összesen	3,46	3,29	3,88	4,01

Forrás: NGM adatszolgáltatás alapján.

5.3. A Stabilitási törvény szerinti adósságmutató alakulása

A fejezet első részében a GDP arányos államadósságot az uniós módszertan szerinti számbavétel alapján mutattuk be. Ettől némileg különbözik az államadósság kiszámításának a Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló törvényben meghatározott számítási módja. A különbség legfontosabb eleme az, hogy a Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény (továbbiakban: Stabilitási törvény) szerint számított államadósságból ki kell szűrni a forint árfolyama változásának a hatását, azaz a devizában fennálló adósságot nem az év végi tényleges árfolyamon, hanem a költségvetési törvényben meghatározott árfolyamokkal kell meghatározni. További fontos tényező volt, hogy az uniós finanszírozások elmaradását a Stabilitási törvény szerint számított GDP arányos államadósság esetében nem kellett figyelembe venni, melynek következtében a Stabilitási törvény szerinti adósságmutató 1,9 százalékponttal, míg az uniós módszertan szerinti adósságmutató csak 0,9 százalékponttal javult.

Az államadósság alakulása megfelelt az Alaptörvény és Stabilitási törvény államadósságra vonatkozó előírásainak. A 2015. évi államadósság-mutató Stabilitási törvény szerinti számlálójának összege 25 134,9 milliárd forint, míg a nevezőjének összege 33 711,8 milliárd forint volt. Az államadósság-mutató 2015. december 31-én 74,6% volt. A 2014. évi államadósság-mutató Stabilitási törvény szerinti számlálójának összege 24 624,9 milliárd forint, míg a nevezőjének összege 32 179,7 milliárd forint volt. Az államadósság-mutató 2014. december 31-én 76,5% volt.

A 2015. december 31-i államadósság mutató 1,9 százalékponttal csökkent az előző évhez képest, ezért eleget tesz az Alaptörvény 36. cikk (5) bekezdésében meghatározott államadósság-mutató csökkenése követelménynek.

FÜGGELÉK

A tanulmány készítéséhez felhasznált, publikált szakirodalom

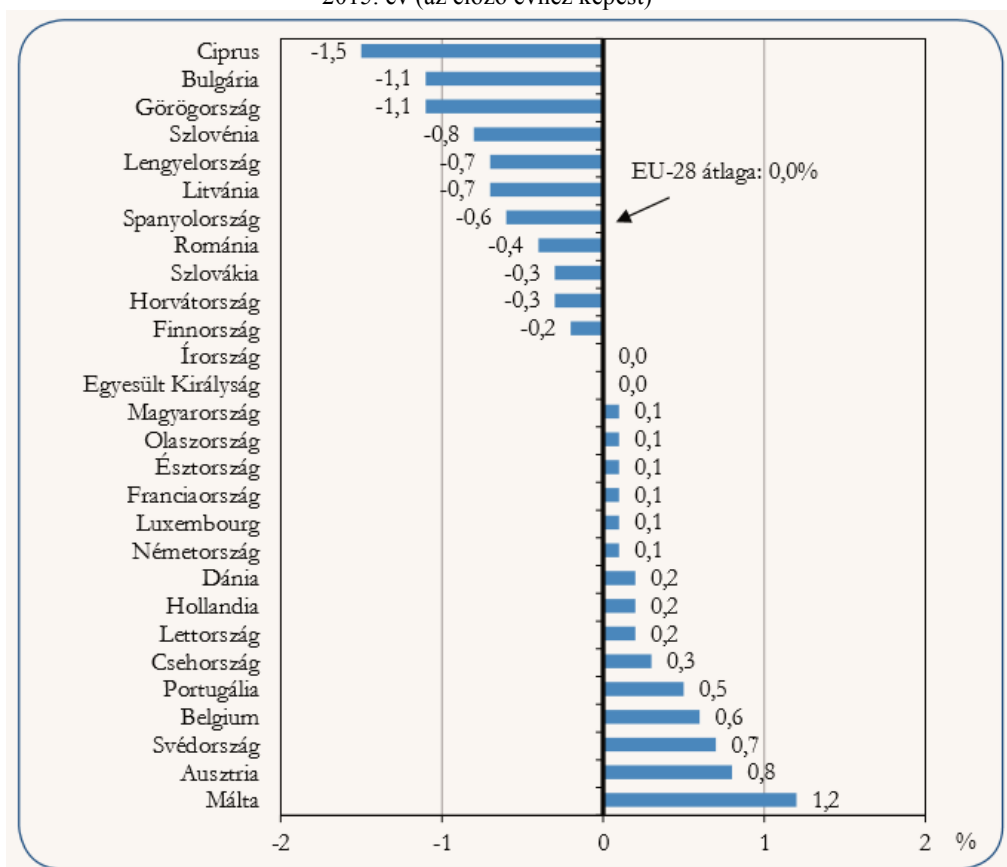
1. Magyarország Kormánya, Magyarország Konvergencia Programja 2015-2018, 2015. április.
2. Magyarország Kormánya, Magyarország Konvergencia Programja 2016-2020, 2016. április.
3. Központis Statisztikai Hivatal, A KSH jelenti, gazdaság és társadalom, 2015. I.-IV. negyedév (Budapest, 2016).
4. Központis Statisztikai Hivatal, Jelentés a kormányzati hiányról és adósságról (2016. március 31.).
5. Központis Statisztikai Hivatal, A fogyasztói árak alakulása 2015-ben, 2016. április.
6. European Commision, European Economic Forecast, Spring 2016, Institutional Paper 025/ May 2016.
7. Magyar Nemzeti Bank, Inflációs jelentés, 2016. március.
8. Magyar Nemzeti Bank, Inflációs jelentés, 2016. június.
9. Magyar Nemzeti Bank, Fizetési mérlegjelentés, 2016. március.
10. Magyar Nemzeti Bank, Félidős jelentés, 2013-2016 (2016).
11. Magyar Nemzeti Bank, Éves jelentés 2015 (2016. április).
12. Magyar Nemzeti Bank, Jegybanki Almanach 2015.
13. Magyar Nemzeti Bank, Lakáspiaci jelentés, 2016. április.
14. Nemzetgazdasági Minisztérium, Törvényjavaslat a Magyarország 2015. évi központi költségvetéséről szóló 2014. évi C. törvény végrehajtásáról.

MELLÉKLET

1. számú melléklet

Az Európai Unió és tagállamainak éves harmonizált fogyasztói ár változása¹⁶

2015. év (az előző évhez képest)

Forrás: KSH, A fogyasztói árak alakulása 2015-ben 2. oldal.

¹⁶ A harmonizált fogyasztóiár-index számításának a célja, hogy biztosítsa a nemzetközi összehasonlítást az Európai Unió tagországaiban. Számítása a hazai fogyasztóiár-index alapján történik, azonban a két mutató között módszertani eltérések vannak. A harmonizált fogyasztóiár-index számításához használt súlyok a hazai lakosság fogyasztása mellett az ide látogató külföldiek fogyasztását is tartalmazzák, emellett 2005. januártól a szolgáltatások árai abban a hónapban kerülnek a harmonizált árindexbe, amikor a szolgáltatás igénybevétele megkezdődhet. További különbség, hogy a harmonizált árindex nem tartalmazza a szerencsejátékok ár-
alakulását.

2. számú melléklet

Munkahelyvédelmi Akcióterv keretében nyújtott kedvezmények megoszlása

Adókedvez- mények típu- sai	2013.		2014.		2014./ 2013. havi szinten foglal- koztatott ak válto- zása (%)	2015.		2015./ 2014. havi szinten foglal- koztatott ak válto- zása (%)
	Igénybe- vett ked- vezmény összege (M Ft)	Havi szin- ten átlago- san hány foglalkoz- tatott után vették igénybe (fő/hónap)	Igénybe- vett ked- vezmény összege (M Ft)	Havi szin- ten átlago- san hány foglalkoz- tatott után vették igénybe (fő/hónap)		Igénybe- vett ked- vezmény összege (M Ft)	Havi szin- ten átlago- san hány foglalkoz- tatott után vették igénybe (fő/hónap)	
A szakképzettsé- get nem igénylő munkakörben foglalkoztatottak	29 323	204 704	37 049	271 366	132,5	39 208	287 427	105,9
A legfeljebb 180 nap munkavi- szonnyal rendel- kező, 25 év alatti foglalkoztatottak	4 203	15 393	7 785	27 808	180,6	8 396	29 773	107,1
A 180 napnál több munkaviszonnyal rendelkező, 25 év alatti foglalkozta- tottak	15 107	98 130	17 551	117 610	119,8	19 328	129 381	110,0
Az 55 év feletti foglalkoztatottak	38 533	246 113	45 225	299 244	121,6	48 076	317 917	106,2
A tartósan állás- kereső személyek	3 397	12 385	7 813	27 714	223,8	8 600	32 048	115,6
A GYES, GYED, GYET folyósítá- sát követően és alatt foglalkozta- tottak	6 436	25 456	9 278	37 005	145,4	10 185	39 212	105,9
A mezőgazdasági munkakörben foglalkoztatott munkavállalók	-	-	-	-	-	1 708	20 309	-
Összesen:	96 999	602 181	124 701	780 747	-	135 501	856 067	-

Forrás: NGM adatszolgáltatás alapján.

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

1052 Budapest, Apáczai Csere János utca 10.

Levélcím: 1364 Budapest 4. Pf. 54

Telefon: +36 1 484 9100 Telefax: +36 1 484 9200

www.asz.hu